

BİLANÇO

TÜRMOB AYLIK YAYIN ORGANI • SAYI : 146 • ARALIK 2008 5 5.00 YTL • ISSN:1307-6620

- *Maliye politikasında değişim zorunlu*
- *Dolaylı vergide düşüş*
- *Altı yılda borç katlandı*
- *Dış ticaret açığı yüzde 24 büyüdü*

Yayın Kurulu

Nail SANLI

Ali E. DOĞANOĞLU

Ahmet FETTAHOĞLU

Yıldız ÖZTÜRK

TÜRMOB

Basın Yayın Dağıtım İşletmesi

tarafından yayınlanmaktadır

Yayın Türü : Yaygın süreli

Yönetim Yeri

Gençlik Caddesi No:107

06570 Anıttepe - ANKARA

Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)

Fax: (0.312) 232 50 73

http: www.turmob.org.tr

e-mail:alid@turmob.org.tr

Baskı

Fersa Matbaacılık Paz.San.Tic.Ltd.Şti.

Ostim 36. Sk. No:5/C-D

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0.312) 386 17 00 (pbx)

Basım Tarihi : 12 Aralık 2008

Basım Yeri : Ankara

ISSN : 1307-6620

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı

Bilanço Dergisi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya

tamamı alıntı yapılamaz

Krizin sürüklediği yere gitmek

Küresel kriz her geçen gün etkisini artırarak genişliyor. Hükümetler bir biri ardına önlem paketleri açıklıyor. Küresel ekonominin dev kuruluşlarını kurtarmak için büyük harcamalar yapılıyor. Küresel ekonomi bir fırtına yaşıyor. Bu fırtına önlem alanları ve kendini korumayı bilenleri en az hasarla etkileyecek. Bize bir şey olmaz diyenleri ise önüne katıp götürecektir.

Küresel mali kriz, aynı zamanda tüm sistem ve kurumları tartışmaya açmıştır. Bu kriz, derin bir değişim ihtiyacını, tüm dünyada ortaya çıkardı. Ya bu değişimin gereklerini yerine getirir krizle mücadele eder ve bu ihtiyaca uygun yeni yapıyı şekillendiririz, yada krizin bizi sürüklediği yere gideriz. Eski fikirler ve eski yapıları tasfiye ederken de yaratıcı ve cesur kararlar almak zorundayız.

Türkiye bu yeni gelişmeler karşısında dersine iyi hazırlanmalıdır. Yetenekli insan sermayemizi akıllı, gerçekçi bir strateji çerçevesinde bu işe seferber edersek başarılı oluruz. Ve bu defa treni kaçırmayız.

Bu krizi başarıyla göğüslersek; bölgesel siyasi, ekonomik ve askeri güç olarak yerimizi alırız. Aksi halde, "böyle gelmiş böyle gider" senaryosuna devam edersek, yeniden yapılanma çabalarının dışında kalırız.

TÜRMOB olarak bu krizi ciddiye alıyoruz. Gerekli değişim sürecini yakalayabilmek ve buna uygun hareket kabiliyeti sağlayabilmek için çalışmalar yapıyoruz. TÜRMOB bünyesinde bir kriz masası oluşturduk. Gerek merkezi, gerekse yerel anlamda neler yapılması gerektiği konusunda arzu edenlere gerekli desteği vermeye hazırız.

Dergimizin bu sayısında da ilgi ile okuyacağınızı umduğumuz haber ve araştırmalara yer verdik.

Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Nail SANLI
Genel Başkan Yardımcısı

TÜRMOB'dan maliye politikası önerisi

Maliye politikasında değişim zorunlu

TÜRMOB Genel Başkanı Dr. Masum TÜRKER, yaşanan küresel krizle birlikte maliye politikalarında değişikliğin kaçınılmazlığını vurgulayarak, uygulanması gereken maliye politikasına yönelik önerilerini açıkladı.

TÜRMOB Genel Başkanı Dr. Masum TÜRKER, tarafından yapılan yazılı açıklama da;

“Günümüz koşullarında maliye politikasının, talep düzeyini ve bileşimini yönlendirmede önemli bir araç haline geldi. Devlete, ekonomide arzulanmayan dalgalanmaları önlemek ve düzeltmek açısından önemli görevler düşmektedir.

Kamu maliye politikaları kamu gelirleri, kamu giderleri ve kamu borç yönetimine ilişkin politikaları içeren bir program ile yeniden yapılandırılmalıdır. Bu yapılanmada vatandaşları incitmeyen ve eziyet et-

meyen, adil bir kaynak ve gelir dağılımını esas alan, yolsuzluklara geçit vermeyen bir anlayışa day-

nan politikalar oluşturulmalı ve eylem planları programlanmalıdır. Türkiye'nin gerçek gelir ve özel-

likle yatay vergi adaleti ilkelerine dayalı bir reform stratejisi belirlenmesinin zorunluluğu bulunmakta. Vergilerin artırılması talebi kısacak, oysaki talebin artırılması Türk ekonomisi için hayati önemde sahip, bu yüzden vergilerin mutlaka düşürülmesi gerekmektedir.

Ülke ekonomisini içine düştüğü durumdan çıkarabilmenin başta gelen koşulları, ulusal çıkarları koruyacak, ulusal sermayeye sahip çıkacak, iç ve dış piyasalara güven verecek, kendi içinde tutarlı, uygulanabilir, orta ve uzun vadede sürdürülebilir bir ekonomik programın varlığını sergilemektir.

İşsizliğin manevi huzursuzluğa neden olmaması, gençlerimizin umudunu yitirmemesi ve sosyal barışı tehlikeye düşürecek ölçüye varmaması için, ekonominin rekabet gücünü artıracak ve yeni ek kaynaklar yaratacak yatırımların hızla devreye girmesi gerekir. Bu amaçla, girişimcilerin yatırım hevesi ve isteğini kamçılacak ve belirsizliğe yer vermeyen bir yatırım ve vergilendirme ortamı yaratarak, üretken olmayan spekülasyon yatırımlarına yönelmeyi önleyecek fırsatların ve avantajların yaratılması gerekir.

Bunun için enflasyonist olmayan, ancak girişimcilerin ürettikleri mal ve hizmetlere talebi kırmayacak, maliye politikalarının programlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Tüketim eğilimlerini kredi kartı, taksitlendirme veya tüketici kredileri ile borçlanma yolu ile değil, gelir politikası ile özendirmek gerekir. Transfer harcamalarının yapısını değiştirerek, faiz harcamaları azaltılırken, gelir politikasını destekleyen harcamaları artırmak gerekmektedir.

Ekonomik istikrarı sağlamak için her şeyden önce, kamu sektörü borçlanmasının ekonomik istikrarı bozmayacak ve ekonomik büyümeyi ipotek altına almayacak şekilde ve süratle düşürülmesi gerekir” dedi.

Maliye politikasında değişim için, on ayrı program çerçevesinde oluşturulacak ve geliştirilecek politika önerileri şöyle;

- 1- Vergilerdeki gelecek belirsizliğini kaldırmak ve dolaylı vergilerin toplam vergi içindeki oranını azaltarak vergi adaletini sağlamak.
- 2- Kamu giderlerinde verimliliği güvence altına alarak, yolsuzluklara olanak tanımayan bir yapı oluşturmak.
- 3- Sosyal güvenlik sisteminde yolsuzluklarla oluşan sağlık harcamalarını kontrol altına alarak yaşlılık aylıklarını insanca yaşamayı sağlayacak düzeyde tutmak.
- 4- Bireylere ve özel sektöre iş üreten uluslararası rekabet ka-

biliyeti yüksek devlet yatırımlarına ve işletmelere ağırlık vermek.

- 5- Yerel yönetimlerin mali disiplini sağlayacak önlemleri almak. Rant ve yolsuzluk ortamının gelir ve kaynak dağılımını bozmasını önlemek.
- 6- Çağdaş yaşamın gerektirdiği ortamın oluşmasında etkili olan eğitim, sağlık, turizm ve benzeri sektörlerin iş kapasitesini genişletici politikaları ortaya koymak.
- 7- Kamu borçlanma yönetiminde, devletin bankalara değil bireylere borçlanmasını sağlayacak, politikalara öncelik vermek.
- 8- Bölgelerarası kalkınma farklılığını giderecek vergi ve harcama politikaları oluşturulmalı, bölgesel teşvik politikaları geliştirilmeli.
- 9- Yer altı ve yerüstü doğal kaynakları zenginleştiren ve bunlara dayalı üretim faaliyetlerini özendiren maliye politikalarına öncelik verilmeli.
- 10- Ulusal sermayenin, uluslararası haksız rekabete karşı korunması için gerekli teşvik ve vergilendirme avantajlarını sağlayacak “ulusal üretim politikası”ni esas alan maliye politikaları uygulanmalı.

Dolaylı vergilerde düşüş

Küresel mali krizin olumsuz etkilerinin giderek arttığı bu yılın ilk on ayında, Maliye'nin KDV, ÖTV gibi dolaylı vergi gelirlerindeki performans kaybı tüketim ve ekonomik aktivitede yavaşlama sinyali verdi.

Dahilde KDV tahsilatı geçen yılın aynı dönemine göre reel olarak yüzde 7.5 düştü. Dayanıklı tüketim malı satışlarından elde edilen ÖTV'de yüzde 12.2, motorlu taşıtlardan sağlanan ÖTV'de yüzde 5.6, alkollü içkilerden ÖTV tahsilatında yüzde 3.3, özel iletişim vergisinde yüzde 0.4'lük reel düşüşler yaşandı. Devletin en büyük gelir kaynağı olan dolaylı vergilerin toplamdaki payı, geçen yılın aynı dönemine göre 1 puan düşerek yüzde 65.7'ye geriledi.

Giderek artan küresel mali krizin reel ekonomiye yansımaya başladığı bu yılın ilk on ayında, Maliye'nin KDV, ÖTV gibi dolaylı vergi gelirlerindeki performans kaybı tüketim ve ekonomik aktivitede yavaşlama sinyali verdi.

Küresel ekonomideki tehditler ve bunun da etkisiyle Türkiye ekonomisine ilişkin belirsizliklerin tüketici güveninde yol açtığı düşüşün, yurttaşların dolaylı vergi doğuran harcamalarını kısma eğiliminde etkili olduğu görüldü.

Özellikle dahilde alınan KDV'de geçen yılın aynı dönemine göre yaşanan reel bazda yüzde 7.5'lik düşüş tüketimdeki yavaşlamanın göstergesi olarak yorumlandı. Dayanıklı tüketim malı satışlarından elde edilen ÖTV'de yüzde 12.2, motorlu taşıtlardan sağlanan ÖTV'de yüzde 5.6, alkollü içkilerden ÖTV tahsilatında yüzde 3.3, özel iletişim vergisinde yüzde 0.4'lük "reel" düşüşler yaşandı.

Devletin en büyük gelir kalemi olan ve bütçe giderlerinin büyük bölümünü karşılayan dolaylı vergi-

lerin toplam vergi geliri içindeki payı, geçen yılın aynı dönemine göre 1 puan düşerek yüzde 65.7'ye geriledi.

En önemli dolaylı vergi kalemlerinden biri olan ve tüketim eğiliminin başlıca göstergesi sayılan katma değer vergisinde (KDV) on aylık tahsilat geçen yılın eş dönemine göre yalnızca yüzde 2.2'lik bir cari artışla 14 milyar 267 milyon YTL oldu. Ancak tüketici fiyat endeksinin (TÜFE) on aylık ortalamalarına göre yüzde 10.45 olarak hesaplanan yıllık enflasyondan arındırıldığı devletin KDV gelirinde reel bazda yüzde 7.5 oranında düşüş olduğu belirlendi.

KDV gibi yurttaşların satın aldıkları ürünlerinin fiyatı içinde tahsil edilen özel tüketim vergisinde (ÖTV) de benzer bir gelişme ya-

şandı. Özellikle dayanıklı tüketim, alkollü içkiler ve motorlu taşıtlardan elde edilen ÖTV gerilerken, petroldeki aşırı pahalalanmaya rağmen, petrol ve doğal gaz ürünlerinden ÖTV tahsilatındaki reel artış da düşük kaldı. On ayda petrol ve doğal gaz ürünlerinden 20 milyar 77.1 milyon YTL'lik ÖTV tahsil edildi. Söz konusu tahsilat geçen yılın aynı dönemine göre cari olarak yüzde 11 artarken, enflasyondan arındırıldığında reel artışın sadece yüzde 0.5 olduğu belirlendi.

Aynı dönemde tütün ürünlerinde 8 milyar 920.8 milyon YTL olan ÖTV gelirindeki reel artış ise yüzde 2.9 düzeyinde gerçekleşti. Motorlu taşıtlarından elde edilen ÖTV geliri 3 milyar 292.1 milyon YTL oldu. Geçen yıla göre cari olarak yüzde 4.3'le enflasyonun altında artan söz konusu gelirlerin reel bazda yüzde 5.6 gerilediği belirlendi.

Kolalı gazozların ÖTV'si de reel olarak yüzde 0.1 düşüşle 175 milyon YTL olurken, dayanıklı tüketim malları ve diğer ürünlerden elde edilen toplam ÖTV cari olarak yüzde 3, reel bazda yüzde 12.2 azalarak 842.2 milyon YTL'ye geriledi.

Ocak-Ekim döneminde dahilde üretilip satılan mallardan elde edilen KDV geliri reel olarak azalırken, ithal ürünlerden yapılan KDV tahsilatında ise hızlı artış devam etti. Anılan dönemde ithal ürünlerde KDV tahsilatının toplam tutarı cari olarak yüzde 19.6, reel bazda da

yüzde 8.3 artışla 25 milyar 811.1 milyon YTL'ye ulaştı. Gümrük vergileri ve diğer işlem vergileriyle birlikte on ayda dış ticaretten elde edilen toplam vergi geliri 28 milyar 218.3 milyon YTL'ye ulaştı.

İlk on ayda cep telefonu ile yapılan konuşma bedelleri üzerinden faturalara yansıyan özel iletişim vergisinde toplam tahsilat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 10 oranında bir cari artışla 3 milyar 823 milyon YTL'ye ulaştı. Özel iletişim vergisi tahsilatının reel bazda ise yüzde 0.4 azaldığı belirlendi.

Resmi dairelerde yapılan çeşitli işlemler dolayısıyla yurttaşlardan on ayda toplam 3 milyar 277.4 milyon YTL damga vergisi alındı. Banka ve sigorta işlemleri yapanlar on ayda devlete toplam 3 milyar 63.3 milyon, şans oyunu oynayanlar 309 milyon YTL vergi ödedi. Devlet dairelerinde yapılan çeşitli işlemler, çıkarılan ya da yenilenen resmi belgeler dolayısıyla yurttaşlardan on ayda toplam 4 milyar 222.7 milyon YTL harç alındı.

Tahsilat tutarı reel olarak BSMV'de yüzde 6, şans oyunlarında yüzde 3.6 artarken, harçlarda yüzde 0.8, damga vergisinde yüzde 1 geriledi.

Dahilde KDV tahsilatı ve önemli kalemlerdeki ÖTV gelirinin reel olarak gerilemesine rağmen özellikle dış ticaretten elde edilen dolaylı vergilerdeki artışın sürmesinin etkisiyle toplam dolaylı vergi geliri on ayda geçen yılın aynı dönemine

göre yüzde 1.1'lik bir reel artışla 92 milyar 196.6 milyon YTL oldu. Dolaylı vergilerin toplam vergi pastasında geçen yıl ilk on ayda yüzde 66.7 olan payı bu yıl aynı dönemde yüzde 65.7'ye indi.

Gelir, kurumlar ve servet vergilerinden oluşan "doğrudan" vergilerde ise on aylık tahsilat 48 milyar 82.1 milyon YTL düzeyinde gerçekleşti. Geçen yılın ilk on ayında doğrudan vergilerin toplamda yüzde 33.3 olan payı, bu yıl yüzde 34.3'e yükseldi. Toplam dolaylı vergi tahsilatının geçen yıla göre cari olarak yüzde 11.7 arttığı ilk on ayda, doğrudan vergilerdeki cari artış ise yüzde 16.6 oldu. Reel bazda toplam dolaylı vergi tahsilatı sadece yüzde 1.16 artarken, doğrudan vergilerdeki reel artış yüzde 5.5'e ulaştı.

Ocak-Ekim döneminde "doğrudan" vergiler kapsamında gelir vergisinde tahsilat yüzde 2.4 reel artışla 31 milyar 806.3 milyon, kurumlar vergisi tahsilatı da yüzde 15.1'lik reel artışla 12 milyar 465.6 milyon YTL'ye ulaştı.

Büyük bölümünü motorlu taşıt vergisinin oluşturduğu servet üzerinden alınan vergilerdeki tahsilat tutarı da yüzde 3.5'lik reel artışla 3 milyar 810.1 milyon YTL'ye yükseldi.

Bu gelişmelerle on aylık dönemdeki toplam vergi geliri geçen yılın aynı dönemine göre cari olarak yüzde 13.3, reel bazda yüzde 2.6 artışla 140 milyar 320.8 milyon YTL oldu.

5 yılda 7.5 milyar YTL yardım dağıtıldı, yüzde 10'u 'YANLIŞ' adrese gitti

Devlet, 2003 yılından bu yana 7 milyar 55 milyon 930 bin YTL'lik sosyal yardım yaptı. Bunun en az yüzde 10'u doğru adrese ulaşmazken en fazla suistimal edilen kalemler gıda ve kömür yardımları oldu.

Istanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın (İSMMMO) "Sosyalleşemeyen Yardımlar" başlıklı raporuna göre, sosyal yardımlar adı altında yapılan "primsiz ödemeler" uygulamada çok başlılık ve politik kaygılara malzeme edildiğinden yok-sulun hakkı olduğu halde suistimaller yaşanıyor ve yararlananlar yeterince bilgilendirilmiyor.

İSMMMO'nun Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü verileri ile ilgili kurumların yetkililerinin beyanlarına dayanarak hazırladığı rapora göre, 7.5 milyar YTL olan toplam yar-

dım miktarının 705 milyon YTL'si gerçek sahiplerine ulaşmadı. Raporunda, Meclis'te bekleyen Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler Kanunu Tasarısı'nın yerel seçimlerden önce yasalaşmasının daha adil dağıtım ve sosyal devlet uygulamalarına yakışan bir adım olacağı belirtildi. Kömür yardımlarını sonlandıracak tasarının yerel seçimler sonrasında Meclis'ten geçmesi beklendiğine işaret edilen raporda İSMMMO Başkanı Yahya Arıkan, şu değerlendirmeyi yaptı: "Vergi, trafik cezası ve reklam gelirleri gibi kalemlerden beslenerek oluşturulan yardım fonundaki kayıplar, vatandaşın da ceplerinin soyulduğunu gösteriyor. Yani toplanan ver-

gilerin bir kısmı amacına ulaşmadan heba ediliyor."

2003-2008 yılları içinde kömür yardımlarından 2 milyonun üzerinde, Sağlık yardımlarından 3 milyona yakın, eğitim yardımlarından ise 5 milyona yakın kişi yararlandığını belirten Arıkan, şunları söyledi: "Çok başlılık kayıpları artırıyor. Devletin kasasından çıkan bu para politik kaygılara malzeme edilmeli. Daha adil dağıtım ve sosyal devletin gereği şeffaflık gözetilmelidir. Sosyal yardımların tek elden dağıtımının sağlanmalı ve denetime açık bir yapı kurulmalıdır. Tasarının yerel seçimlerden sonra yasalaşması beklentisi var. Ancak bizce hükümetin seçimden önce yasayı

çıkarması ve uygulaması imkanı var. İhtiyacı olanın hakkı gibi değerlendirilmesi gereken sosyal yardımlar denetlenebilir yapıda dağıtılmalıdır.”

Yardımların birçok kanaldan yapılması sistemin suistimallere açık olmasının en önemli nedenlerinden biri. Yardım mekanizmasında denetimlerin zayıf olması da bir kişinin farklı kurumlardan yardım almasına ve ihtiyacı olmayan kişilerin sistemden yararlanmasına olanak sağlıyor. İSMMMO'nun raporuna göre, sosyal yardım programları, 81 il ve 850 ilçede mülki idare amirlerinin başkanlığındaki toplam 931 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kanalıyla gerçekleştiriliyor. Fonun asıl amacı ekonomik ve sosyal açıdan değişik yoksullukları olan, ihtiyaç içindeki insanların ihtiyaçlarını karşılamak.

Bu amaçla her il ve ilçede bulunan vakıflara aylık periyodik aktarma yapılıyor. Kaynak aktarımları İl/ilçe nüfusu ile Türkiye İstatistik Kurumu tarafından belirlenen sosyo-ekonomik gelişme endeksi esas alınarak hesaplanıyor. Vakıfların dışında belediyeler ve vakıflarla birlikte devletin farklı kurumları da yardımlarda ortak çalışma yapıyor. Sağlık yardımları, Sağlık Bakanlığı nezdinde, Eğitim yardımları Milli Eğitim Bakanlığı nezdinde, Kömür yardımları Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı nezdinde, özürülü yardımları Özürülüler Dairesi nezdinde gerçekleşiyor.

Yardımlar Aile yardımı, sağlık yardımları, eğitim yardımları, kırsal

alanda sosyal destek projesi (KAS-DEP) ve proje destekleri başlığı altında toplanıyor. Aile yardımlarının içinde gıda, yakacak ve barınma yardımları, sağlık yardımları altında tedavi giderlerine yönelik destekler ve şartlı nakit transferleri yer alıyor. İhtiyacı sahibi anne adaylarına da nakit yardım yapılıyor. Eğitim yardımları da kendi içinde öğrencilerin araç-gereç gereksinimlerini, taşıma ve öğle yemeğini kapsıyor. Yine eğitime destek amacıyla şartlı nakit yardımları yapılıyor. Eğitim amaçlı şartlı nakit transferlerinde ilkokula giden kız öğrencilere 25, ortaokula giden kız öğrencilere 45 YTL, erkek öğrencilere ise sırasıyla 20 YTL ve 35 YTL ödeme yapılıyor. Ödemeler annelere yapılıyor.

Yapılan yardımlar içinde en büyük kalemi kömür yardımları oluşturuyor. Kömür yardımlarının 5 yıllık sürede devlete faturası tam 1 milyar 942 milyon 192 bin 89 YTL. Bu rakamın içinde kömürün nakliye gideri de yer alıyor. Ancak kö-

mür yardımlarının çoğunlukla doğalgaza geçmiş bölgelerde yapılması soru işaretlerini artırıyor. Kömür yardımlarında kişi başına 500 kg kömür veriliyor. Gerçek ihtiyaç sahiplerinin yanı sıra ihtiyacı olmadığı halde kömür alanların ise kömür yardımında ikincil pazarı oluşturduğu dikkat çekiyor. 500 kg kömürün Türkiye Kömür İşletmelerinden kömür pazarlaması yapan esnafa çıkış fiyatı yaklaşık 600 YTL. Oysa ihtiyacı olmadığı halde kömür yardımı alanlar sözkonusu kömürleri 200-250 YTL'ye kömürçülere satıyor.

Yasa Meclis'ten geçtiği andan itibaren kömür yardımlarının ortadan kalkması ile devletin kömür yardımlarından dolayı uğradığı zararın önüne geçilmesi planlanıyor. Bu da tasarının olumlu yönü olarak görünüyor. Yasanın olumlu bir diğer yönü ise tüm ödemelerin tek kalemde denetlenmesi olarak dikkat çekiyor. Primsiz sistemden yardım alma şartlarının subjektifliğe imkan vermeyecek şekilde netleştiril-

Yardım Miktarı (YTL)

Yıllar	Sağlık Yardımları	Şartlı Nakit Transferleri*
2003	251.632.000	810.805
2004	499.607.000	16.679.477
2005	141.755.677	61.296.126
2006	9.838.078	103.579.014
2007	6.413.519	95.943.906
2008	3.964.275	81.312.146
Toplam	913.210.549 YTL	359.621.474 YTL

Kömür Yardımları

	Yıllar Miktar (TON)	Yararlanan Sayısı
2003	649.818	1.096.000
2004	1.052.379	1.610.000
2005	1.329.676	1.831.000
2006	1.363.288	1.797.000
2007	1.434.163	1.894.000
2008(Mayıs)	1.637.100	2.084.741

miş olması da bir diğer olumlu gelişme olarak bekleniyor. Oysa mevcut durumda yardıma muhtaçlara muhtaçlığın şiddeti ne olursa olsun yardım talep etme zamanı içerisinde imkanlar müsait ve bütçede yeterli ödenek mevcut ise yardım yapılmakta; aksi durumda ise yardım yapılmıyor. Bu durum yardıma muhtaçların, kurum yönetimlerinin ya da onlara etki edebilecek mülki amirlerin yada siyasilerin insafına, iyi niyetine bırakılıyor.

Eğitim yardımlarında da birçok gerçek ihtiyaç sahibinin eğitimdeki desteklerden habersiz olduğu gözleniyor. Eğitim yardımları daha çok okul içinde imkanı olmadığı tespit edilen okul aile birliklerinin ve müdürün inisiyatifinde yürütülüyor. Yardım alan öğrenci ve öğrenci aileleri ise çoğu kez yardımların devlet tarafından değil de farklı kanallardan sağlandığını düşünüyor. Eğitim yardımlarında da özellikle nakit yardımlarda muhtaç

olmayan ailelere de zaman zaman ödeme yapılabilir. Primsiz Ödemeler Kanunu tasarısında aynı (nakit) yardımlardan eğitime daha çok aynı yardım yapılacak olması olumlu gibi görünse de kaçakların çıkacağı endişesi taşıyor. Denetimlerin tek bir elden yürütülmesi olumlu. Ancak sivil toplum kuruluşlarına da denetleme imkanının tanınması ile denetim mekanizmasının ikinci bir göz ile takibi yerinde olabilir.

2003-2008 yılları içinde kömür yardımlarından 2 milyonun üzerinde, Sağlık yardımlarından 3 milyona yakın, eğitim yardımlarından ise 5 milyona yakın kişi yararlandı. Eğitim ve sağlık araç gereçlerinin yanında her iki kalemden de şartlı nakit transferlerine ilgi yoğun oldu. Bölgesel olarak yardım alanlar incelendiğinde de özellikle doğu ve güneydoğu illerinde yardım alanların oranının yüksek olduğu görülüyor. Sosyal yardımlarda en

Tüm Eğitim Yardımlarının 5 yıllık bilançosu (YTL)

Yıllar	Araç Gereç Yardımları	Ulaşım Yardımları	Özürlü Yardımlar	Eğitimde ŞNY
2003		65.180.000		1.600.000
2004	10.277.000	99.077.000	1.945.503	67.000.000
2005	30.000.000	117.806.730	16.563.641	180.000.000
2006	50.000.000	152.000.000	21.075.018	240.000.000
2007	50.000.000	160.000.000	16.050.000	225.000.000
2008	70.000.000	117.100.000	11.455.476*	199.710.000
Toplam	210.277.000	711.163.730	67.089.639	913.310.000

NOT: 2003-2008 yılları arasında 8 bin 559 özürlü vatandaş için gerekli olan araç-gereçlerin temini için harcanan miktarı gösterir.

Nakit Yardımların Bölgesel Dağılımı

	Sağlık	Gebelik	Eğitim
Bölge	Kişi sayısı	Kişi sayısı	Kişi sayısı
Doğu Anadolu	359.634	12.470	466.726
G.Doğu Anadolu	391.890	9.931	630.519
Akdeniz	76.830	2.910	195.984
İç Anadolu	58.287	1.874	152.777
Karadeniz	62.524	1.852	152.133
Marmara	27.732	1.056	98.403
Ege	22.144	569	70.645
Toplam	999.041	30.662	1.757.187

az payı ise Ege bölgesinin aldığı izleniyor.

Yeni düzenlemede kaynakta ise bir değişikliğe gidilmedi. Primsiz Ödemeler Kanunu'nun yasalaşması durumunda kaynakların etkin kullanımının devamlılığını sağlayacaklarını belirten fon kaynak yönetimi gelir kalemi oranlarını artırmayacaklarını, kesintilerde değişikliğe gitmeden yardımları sürdüreceklerini belirtiyor. Yeni düzenleme ile daha fazla ihtiyaç sahibine ulaşılabileceğine de değiniliyor. Kaynakların Hazine kontrolünde olacağı da dikkat çekiyor.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik fonunun gelirleri incelendiğinde en büyük kalemi trafik para cezaları ile Gelir ve Kurumlar Vergisi'nin oluşturduğu görülüyor. Bu iki kalemden oluşan gelirler toplam gelirin yüzde 97'sine denk geliyor. Fonların yüzde 10'u, trafik cezalarının yüzde 50'si. Gelir ve kurumlar vergisinin yüzde 2.8'i,

RTÜK ve reklam gelirlerinin ise yüzde 15'i muhtaçlara yardım için her yıl düzenli olarak fona aktarılıyor. Son 5 yıl içinde fona aktarılan toplam miktar 7 milyar 358 milyon 954 bin 463 YTL. Bu rakamın 4 milyar 241 milyon 334 bin 739 YTL'si trafik cezaları ile gelir ve kurumlar vergisinden oluşuyor. 2007 yılında trafik cezalarının 139 milyon 810 bin YTL'si, gelir ve kurumlar vergisinin 1 milyar 414 milyon 90 bin YTL'si ise 2007'nin gelirleri olarak dikkat çekiyor.

Gıda yardımlarında da benzer durum dikkat çekiyor. Doğrudan yapılan gıda yardımlarında ihtiyaç sahibi olmayanlar veya gıda yardımını nakde çevirmek isteyenler yapılan yardımları aldıktan sonra çoğunlukla bakkalların yolunu tutuyor. Burada da gıda yardımları değerinin yüzde 50'si nakde çevriliyor. Devletin doğrudan gıda yardımlarının toplam bedeli 5 yılda 496 milyon 866 bin 119 YTL'ye

ulaşılıyor. Türkiye genelinde 51 Aşevi kanalıyla ise günlük 33 bin 412 kişiye dağıtılan yemek faturası da 5 yıllık sürede 32 milyon YTL.

Sokakta yaşayan veya fiziksel, cinsel istismara uğrayan, madde bağımlısı olan, fuhuş ve dilencilik gibi sosyal tehlikelere karşı savunmasız bırakılan çocuklarla, böyle çocukları olan muhtaç aileler, 65 yaşını doldurmuş olup, bir gelir ve aylık almayanlar, malul sayılmasını gerektirecek düzeyde özürlü olan ve durumlarına uygun işe yerleştirilemeyen kişiler, kişisel yaşam düzeyi, asgari ücretin üçte birinden az olan kişiler, yaşlı ve özürlü aylığı alanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, şeref aylığı, vatani hizmet aylığı alanlar yararlanacak. Tasarı yasalaşursa "Sosyal Yardımlar Yönlendirme Kurulu" kurulacak. Ayrıca asgari yaşam düzeyini tespit etmek üzere bir komisyon kurulacak. Yardım almak isteyenler Kuruma müracaat ederek iki ay içinde yardım alınamayacaklarını öğrenecek.

Yeni düzenlemede yanlış beyanda bulunanlara para cezası da uygulanacak. Gerçek dışı beyanda bulunan ve şartları taşımadığı halde gerçek dışı beyan veya belge sunanlar, Kurumun uğradığı zararı tazmin edecek; ayrıca brüt asgari ücretin 5 katı tutarında idari para cezası ödemek zorunda kalacak. Para cezasının uygulanması da sistemin sağlıklı işlenmesi ve devletin daha az zarara uğratılması açısından olumlu değerlendirilebilir.

Altı yılda borç katlandı

Merkezi yönetim brüt borç stoku son altı yılda yüzde 108 artış gösterdi. 2002 yılında 179,6 milyar YTL düzeyinde bulunan borç, 2008 yılı Ekim ayı sonu itibariyle 373,3 milyar YTL'ye yükseldi.

Merkezi yönetimin borçları katlanarak artıyor. Son altı yılda borç ikiye katlandı. 2002 yılı başında 179,6 milyar YTL olan merkezi yönetim brüt borç stoku, 2002 yılı sonunu 242,7 milyar YTL ile kapattı. 2002 yılı sonunda 149,9 milyar YTL iç borç stoku, 92,8 milyar YTL dış borç stoku bulunuyordu. Bu dönemden itibaren dış borç stokunda önemli bir artış gözlenmezken, en hızlı artış iç borç stokunda yaşandı. 2002 yılı başında piyasaya 43,2 milyar YTL borç bulunurken, yüzde 369'luk bir artışla bu rakam 2008 yılı Ekim ayında 202,5 milyar YTL'ye yükseldi.

Dolar olarak değerlendirildiğinde 148,5 milyar dolar olan 2002 yılı sonu itibariyle merkezi yönetim brüt borç stoku, 2008 yılı Ekim ayı itibariyle 249,5 milyar dolara yükseldi. Dolar bazında ise son altı yıllık dönemde artış yüzde 68 oldu.

Merkezi yönetim brüt borç stoku 2003 yılına 251,7 milyar YTL'lik bir seviye ile başlangıç yaptı ve yıl sonunu 282,8 milyar YTL ile kapattı. 2004 yılı başında 285,8 milyar YTL olan stok, yıl sonunda 316,5 milyar YTL'ye yükseldi. 2005 yılında artış eğilimi hızı biraz düşen brüt borç stoku yıla 321,1 milyar YTL ile başlangıç yapar-

ken, yıl sonunda 331,5 milyar YTL seviyesine geldi. 2006 yılını 345 milyar YTL den kapatan merkezi yönetim brüt borç stoku 2007 yılı başında 352,6 milyar YTL ve yıl sonunda 333,5 milyar YTL oldu.

2008 yılı başında 336,6 milyar YTL olan borç stoku yılın on ayında yüzde 11 artış gösterdi.

Merkezi yönetim brüt borç stokunun yüzde 72,7'sini iç borç stoku oluşturuyor.

İç borcun ise yüzde 54,3'ü piyasaya olan borçlardan oluşuyor. Toplam borcun yüzde 27,3'ünü ise dış borçlar oluşturuyor.

Merkezi Yönetim Brüt Borç Stoku (1, 2)

2008				
(Milyar YTL)	Ocak	Ağustos	Eylül	Ekim
Alacaklıya Göre	336,6	346,0	353,7	373,3
İç Borç Stoku	258,5	264,2	266,4	271,3
Piyasa	191,0	194,5	197,5	202,5
Kamu Kesimi	67,4	69,6	68,9	68,8
Dış Borç Stoku	78,2	81,9	87,3	102,0
Kredi	33,4	36,7	38,3	44,2
Uluslararası Kuruluşlar	20,3	23,5	24,4	27,6
(IMF Kredisi)	(8,4)	(11,1)	(11,4)	(12,9)
Hükümet Kuruluşları	5,9	5,9	6,2	7,5
Diğer	7,2	7,3	7,7	9,1
Tahvil	44,8	45,1	49,0	57,8

2008				
(Milyar USD)	Ocak	Ağustos	Eylül	Ekim
Alacaklıya Göre	287,2	294,6	287,2	249,5
İç Borç Stoku	220,5	224,9	216,3	181,3
Piyasa	163,0	165,6	160,3	135,3
Kamu Kesimi	57,5	59,3	55,9	46,0
Dış Borç Stoku	66,7	69,7	70,9	68,1
Kredi	28,5	31,3	31,1	29,5
Uluslararası Kuruluşlar	17,3	20,0	19,8	18,5
(IMF Kredisi)	(7,1)	(9,5)	(9,3)	(8,6)
Hükümet Kuruluşları	5,0	5,0	5,0	5,0
Diğer	6,1	6,2	6,2	6,1
Tahvil	38,2	38,4	39,8	38,6

Dönem Sonu USD Alış: 1,1722 1,1746 1,2316 1,4964

(1) Geçici

(2) Dönem sonu ABD Doları döviz alış kuru ile YTL'na çevrilmiştir.

Dış ticaret açığı yüzde 24 büyüdü

Yılın ilk on ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 33.3 artarak 114 milyar 963 milyon, ithalat yüzde 29.9 artarak 178 milyar 408 milyon, dış ticaret açığı yüzde 24.2 büyüyerek 63 milyar 445 milyon dolara ulaştı.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Ekim ayı dış ticaret gerçekleştirmelerini açıkladı. Buna göre, Ekim ayında ihracat geçen yılın aynı ayına göre yüzde 3.1 azalarak 9 milyar 588 milyon dolar, ithalat yüzde 4.8 azalarak 14 milyar 883 milyon dolar düzeyinde gerçekleşti. Dış ticaret açığı yüzde 7.6 azalarak 5 milyar 731 milyon dolardan 5 milyar 295 milyon dolara geriledi. Yılın ilk on ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 33.3 artarak 114 milyar 963 milyon, ithalat

yüzde 29.9 artarak 178 milyar 408 milyon, dış ticaret açığı yüzde 24.2 büyüyerek 63 milyar 445 milyon dolara ulaştı.

Ekim ayında geçen yılın aynı ayına göre yüzde 3.1 azalan ihracat 9 milyar 588 milyon dolar, ithalat yüzde 4.8 azalarak 14 milyar 883 milyon dolar düzeyinde gerçekleşti, 5 milyar 295 milyon dolar dış ticaret açığı verildi.

Ocak-Ekim döneminde; 2007 yılının aynı dönemine göre ihracat yüzde 33.3 artarak 114 milyar 963

milyon dolar, ithalat ise yüzde 29.9 artarak 178 milyar 408 milyon dolar olarak gerçekleşti. 2007 Ocak-Ekim döneminde 51 milyar 82 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 2008 yılı Ocak-Ekim döneminde yüzde 24.2 artarak 63 milyar 445 milyon dolara yükseldi. 2007 Ekim ayında yüzde 63.3 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2008 Ekim ayında yüzde 64.4'e yükseldi.

Ekim ayında geçen yılın aynı ayına göre AB ülkelerine yapılan ihracat yüzde 20.3 azalarak 4 milyar 439

milyon dolar olarak gerçekleşti. Toplam ihracat içinde AB ülkelerinin payı yüzde 46.3 oldu.

Ekim ayında en fazla ihracat yapılan ülke Almanya oldu. Bu ülkeye yapılan ihracat 2007 Ekim ayına göre yüzde 18.5 gerileyerek 908 milyon dolar olurken, Almanya'yı 604 milyon dolar ile İngiltere, 503 milyon dolar ile BAE ve 502 milyon dolar ile İtalya izledi.

İthalatta ise Rusya ilk sırada yer aldı. Bu ülkeden yapılan ithalat yüzde 12.8 artarak 2 milyar 344 milyon dolar olarak gerçekleşti. Rus-

ya'yı 1 milyar 355 milyon dolar ile Almanya, 1 milyar 351 milyon dolar ile Çin ve 892 milyon dolar ile ABD izledi.

Ekim ayında fasıllar bazında en büyük ihracat kalemi kara taşıtları ve

bunların aksam, parçaları (1 milyar 97 milyon dolar) olurken; bu fasılı demir ve çelik (838 milyon dolar), elektrikli makina ve cihazlar (720 milyon dolar), makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam-parçaları (719 milyon dolar), mineral yakıtlar, mineral yağlar (587 milyon dolar) izledi.

Aynı ayda; en yüksek ithalatı olan fasıl mineral yakıtlar, mineral yağlar (3 milyar 785 milyon dolar) oldu. Bu fasılı; makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam-parçaları (1 milyar 689 milyon dolar), demir ve çelik (1 milyar 517 milyon dolar) izledi.

Dış Ticaret (Milyon Dolar)

	İhracat		İthalat		Denge	
	2008	2007	2008	2007	2008	2007
Ocak	10.643	6.565	16.339	10.592	-5.695	-4.027
Şubat	11.094	7.657	16.027	11.383	-4.932	-3.726
Mart	11.458	8.958	16.812	13.234	-5.354	-4.276
Nisan	11.403	8.313	17.889	12.919	-6.485	-4.606
Mayıs	12.513	9.148	19.305	14.935	-6.792	-5.788
Haziran	11.778	8.980	19.472	14.266	-7.694	-5.286
Temmuz	12.612	8.938	20.554	15.214	-7.941	-6.276
Ağustos	11.052	8.737	19.249	14.682	-8.198	-5.945
Eylül	12.820	9.039	17.878	14.459	-5.058	-5.420
Ekim	9.588	9.895	14.883	15.627	-5.295	-5.731
Ocak-Ekim	114.963	86.229	178.408	137.311	-63.445	-51.082

Ekonomik göstergeler bozuldu

Ekonomik kriz Türkiye'yi etkisi altına aldı. Sanayide son altı yılın en hızlı üretim düşüşü yaşandı. İmalat sanayinde kapasite kullanım oranı, 6.4 puan azalarak yüzde 76.7 düzeyine indi.

Krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki tahribatı göstergelere yansımaya başladı. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan açıklamaya göre, sanayi üretimi Eylül'de yüzde 5.5 düşüş ile aylık bazda 2001'den bu yana olan dönemin en hızlı düşüşünü gösterdi. Eylül ayında imalat sanayindeki üretim düşüşü yüzde 6.4'e ulaştı. Madencilikte de yüzde 4.3 üretim düşüşü yaşanırken, elektrik, gaz ve su sektöründe yüzde 1.6 artış yaşandı.

Sanayi üretimi Ağustos ayındaki yüzde 4.1'lik düşüşün ardından Eylül ayında da yüzde 5.5 ile son altı yılın en yüksek oranlı düşüşünü gösterdi. Özellikle imalat sanayindeki üretim düşüşünün yüzde 6.4'e ulaştığı dikkati çekti.

TÜİK, 2 bin 5 adet önemli sanayii maddesinin üretim bilgilerinden oluşturulan 1997 temel yıllık Aylık Sanayi Üretim Endeksi'nin Eylül 2008 sonuçlarını açıkladı. Buna göre Endeks, Eylül ayında 2007 yılının aynı ayına göre yüzde 5.5 azalış gösterdi.

Bunun aylık bazda 2001 yılından bu yana kaydedilen en yüksek oranlı üretim düşüşü olduğu belirlendi. Kriz yılı olan 2001'de aylar itibariyle çift haneli oranlarda düşüşler gösteren sanayi üretimi, izleyen dönemde Şubat 2002'deki yüzde 5.5'lik düşüşten sonra, yüksek oranlı artışlar göstermiş, Ocak 2006'da ise yüzde 5.2 ile bundan önceki en yüksek düşüşü kaydetmişti.

Eylül ayında, sanayinin alt sektörleri düzeyinde madencilik sektörü endeksi yüzde 4.3 azalırken, imalat sanayii sektörünün üretim endeksindeki düşüş ise yüzde 6.4'le oldukça yüksek düzeye ulaştı. Elektrik, gaz ve su sektörü endeksi ise yüzde 1.6 artış gösterdi. İmalat sanayisinde Eylül ayında yaşanan düşüşün, Ocak 2006'daki yüzde 7'den sonraki en yüksek oran olduğu belirlendi. Buna göre imalat sanayinin üretimi Eylül'de son 32 ayın en hızlı düşüşünü kaydetti.

Yılın ilk dokuz aylık ortalaması geçen yılın dokuz aylık ortalaması ile karşılaştırıldığında, toplam sanayi sektörü endeksi yüzde 2.5 artış gösterdi.

Dokuz aylık ortalamalara göre ma-

**Sanayi üretim endeksi, Eylül ayı ve dokuz aylık ortalamasına göre
üretim artışı (%)**

	Eylül				Ocak-Eylül			
	2008		2007		2008		2007	
	Endeks	Değ.(%)	Endeks	Değ.(%)	Endeks	Değ.(%)	Endeks	Değ.(%)
TOPLAM SANAYİ	142,8	-5,5	151,1	2,5	147,5	2,5	143,9	5,5
MADENCİLİK	126,3	-4,3	132,0	18,5	117,1	7,1	109,3	11,4
İMALAT SANAYİ	139,6	-6,4	149,1	1,2	144,6	1,9	141,9	4,7
ELEKTRİK, GAZ VE SU	186,5	1,6	183,6	9,1	196,7	6,2	185,3	9,7

dencilik sektörü endeksi yüzde 7.1 artarken, imalat sanayi sektörü endeksindeki artış yüzde 1.9'da kaldı. Elektrik, gaz ve su sektörü endeksindeki artış da yüzde 6.2 oldu.

İmalat sanayiinin alt sektörlerine bakıldığında Eylül ayında geçen yılın aynı ayına göre en hızlı üretim düşüşünün yüzde 29,2 ile Tütün Ürünleri İmalatında olduğu görüldü. Bu sektörü yüzde 23,8 üretim düşüşü ile Derinin İşlenmesi, Bavul, Çanta vb. İmalatı ve yüzde 19,4'lük düşüşle Radyo Tv Haberleşme Cihazları İmalatı izledi

Sanayi üretiminde Eylül ayında yaşanan rekor düşüşün ardından açıklanan Ekim ayı imalat sanayi-i kapasite kullanım oranı da küresel krize bağlı daralmanın sanayi sektörü üzerindeki tahribatının boyutunu gözler önüne serdi. İmalat sanayiinde kapasite kullanım oranı, Ekim ayında geçen yılın aynı ayına göre 6.4 puan azalarak yüzde 76.7 düzeyine indi.

Ekim ayında en yüksek kapasite kullanımına yüzde 92.9'la kok kö-

mürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri alt sektöründe ulaşıldı. Ancak sektörün kapasite kullanım oranı geçen yılın aynı ayının 0.4 puan altında kaldı.

İmalat sanayiinin başlıca alt sektörlerinin neredeyse tamamında kapasite kullanımında düşüş yaşandı. En büyük gerileme 18.7 pu-

anla büro, muhasebe ve bilgi işlem makinelerinde görüldü. Sektörün kapasite kullanımını yüzde 72.6'dan yüzde 53.9'a geriledi. Başlıca alt sektörler içinde Ekim'de en düşük kapasiteyle çalışan sektör büro, muhasebe ve bilgi işlem oldu.

Kapasite kullanım oranı taşıt araçlarında 14.9 puan düşerek yüzde

İmalat sanayii kapasite kullanım oranı (%)

	2007	2008
Ocak	78,3	80,3
Şubat	80,1	79,3
Mart	82,0	81,2
Nisan	81,7	81,7
Mayıs	83,3	82,4
Haziran	83,5	82,3
Temmuz	81,9	80,0
Ağustos	80,3	76,2
Eylül	83,2	79,8
Ekim	83,1	76,7
Kasım	82,6	
Aralık	81,1	

75.3'e, ana metal sanayiinde 11.3 puan düşerek yüzde 74'e, kağıtta 8.4 puan düşüşle yüzde 78'e, metalik olmayan minerallerde 7.7 puan düşüşle yüzde 75'e geriledi.

Başlıca alt sektörler içinde kapasite kullanımı Ekim ayında geçen yılın aynı ayına göre tekstilde 6.7, giyimde 6.6, makine ve teçhizat 6, basım yayımda 5.7, diğer ulaşım araçlarında 5.5, metal eşyada 5.1, ağaç ve mantar ürünlerinde 5, plastik-kauçukta 3.7, kimyasal maddelerde 3.4, gıda ve içecekte 3.2, mobilyada 2.1, elektrikli makinelerde 0.4 puan düşüş gösterdi.

Kapasite kullanım oranı tütün ürünlerinde 4.9, tıbbi, optik hassas cihazlarda 2.2, radyo tv ve haberleşme cihazlarında 1.9, deride ise 0.3 puan arttı.

İç pazarda talep yetersizliği, işyerlerinin tam kapasite ile çalışmamasının en önemli nedenini oluşturdu. Tam kapasite ile çalışmama nedeni olarak iç pazarda talep yetersizliğini gösteren işyerlerinin geçen yıl yüzde 45.5 olan toplam üretimdeki payı bu yıl yüzde 51.1'e ulaştı. Dış pazarda talep yetersizliği nedeniyle kapasite kullanımının düştüğünü bildiren işyerlerinin üretim değeri ağırlıklı oranı da yüzde 20.6'dan yüzde 23.5'e çıktı.

Ekim ayında, işyerlerinin, tam kapasite ile çalışmamasının diğer nedenlerini hammadde yetersizliği, mali imkansızlıklar, işçilerle ilgili meseleler ve enerji yetersizliği oluşturdu. Mali imkansızlıklar yüzde 4.3, yerli mallarda hammadde

yetersizliği yüzde 3.2 ve ithal mallarda hammadde yetersizliği yüzde 2.2, işçilerle ilgili meseleler ise yüzde 1.8 oranında etkili oldu.

İmalat sanayiinin üretim miktarı Ekim ayında bir önceki aya göre yüzde 3.3 azaldı. Ekim ayında satış miktarında da yüzde 3.4 düşüş ya-

şandı. İmalat sanayiinde satış fiyatları yüzde 2.4, hammadde fiyatları ise yüzde 3.1 düşüş kaydetti. Kasım ayında üretim miktarı yüzde 1.5 azalırken, satışların yüzde 2.3 artacağı, satış fiyatlarında yüzde 0.2 hammadde fiyatlarında yüzde 0.8 düşüş bekleniyor.

Sektörlere göre kapasite kullanımı (%)

	2008	2007	Fark(Puan)
İmalat sanayi	76,7	83,1	-6,4
Gıda ve içecek	73,1	76,3	-3,2
Tütün ürünleri	78,1	73,2	4,9
Tekstil ürünleri	75,5	82,2	-6,7
Giyim eşyası	77,4	84,0	-6,6
Deri	65,7	65,4	0,3
Ağaç ve mant.	81,9	86,9	-5,0
Kağıt	78,0	86,4	-8,4
Basım yayım	71,4	77,1	-5,7
Kok.köm.rafine petr.ür.	92,9	93,3	-0,4
Kimyasal maddeler	75,2	78,6	-3,4
Plastik kauçuk	78,8	82,5	-3,7
Metalik olm. Min.	75,0	82,7	-7,7
Ana metal	74,0	85,3	-11,3
Metal eşya	73,3	78,4	-5,1
Makine teçhizat	72,0	78,0	-6,0
Büro muh. bilg. işl.	53,9	72,6	-18,7
Elektrikli makine ve cih.	82,0	82,4	-0,4
Radyo TV hab.	84,4	82,5	1,9
Tıbbi optik has. Cih.	84,0	81,8	2,2
Taşıt araçları	75,3	90,2	-14,9
Diğer ulaşım ar.	83,6	89,1	-5,5
Mobilya	76,8	78,9	-2,1

Kriz önce çalışanı vurdu

Yaşanan küresel kriz gerek dünyada gerekse Türkiye’de önce çalışanları vurdu. Her yaşanan krizde olduğu gibi bu krizde de çalışanlar işlerini kaybetti. Bir çok firma işçi çıkarttı. İşsizlik oranı da hızlı bir tırmanışa geçerek yüzde 9.8’e yükseldi.

Krizin en ağır faturasını yine emeği ile geçinenler ile serbest meslek sahipleri ödemeye başladı. İşsizlik oranı hızla artarken, bir çok çalışanda işini kaybetti. Serbest meslek sahipleri ise önemli bir ekonomik sıkıntıyı hızla yaşamaya başladı.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun Ağustos ayı itibariyle 2 milyon 439 bin olarak açıkladığı işsiz sayısı, umudunu yitirerek iş aramaktan vazgeçen 1 milyon 720 bin ve ara sıra günü birlik işlerde çalıştığı için “eksik istihdamdan” sayılarak kapsama alınmayan 797 bin kişi de dahil edildiğinde, 4 milyon 956 bine

ulaşılıyor. Buna göre TÜİK’in yüzde 9.8 olarak açıkladığı işsizlik oranı da yüzde 18.6’ya çıkıyor.

Türkiye İstatistik Kurumu tanımı dar tutarak 2 milyon 439 bin kişi olarak açıkladığı işsiz sayısının gerçekte 5 milyona yaklaştığı, geniş tanımlı işsizlik oranının da yüzde 18.6 olduğu belirlendi.

TÜİK’in Ağustos ayı itibariyle 2 milyon 439 bin olarak açıkladığı işsiz sayısı, umudunu yitirerek iş aramaktan vazgeçen 1 milyon 720 bin ve ara sıra günü birlik işlerde çalıştığı için “eksik istihdamda” sayılarak kapsama alınmayan 797 bin kişi de dahil edildiğinde, 4 milyon

956 bine ulaşılıyor. Buna göre TÜİK’in yüzde 9.8 olarak açıkladığı işsizlik oranı da yüzde 18.6’ya çıkıyor.

2 milyon 439 bin olarak açıkladığı işsiz sayısı, çalışmaya hazır olmasına karşın iş aramaktan vazgeçenleri kapsamıyor. Hane halkı İşgücü Anketi’nde, iş bulma umudunu yitirdiği için fiilen iş aramayı bırakan ancak iş olsa işbaşı yapmaya hazır durumdaki kişi sayısı Ağustos itibariyle 1 milyon 720 bin olarak belirlendi. Bu durumdakiler, “iş gücüne dahil olmayan nüfus” içinde sayılarak, işsiz sayısına dahil edilmiyor. Bu kategoride yer alanların son bir yılda 62 bin kişi arttı. İş

aramayıp çalışmaya hazır kişilerin sayısı geçen yıl aynı tarihte 1 milyon 658 bin olarak belirlenmişti.

Çalışmaya hazır olduğu halde iş aramayan bu kişilerin iş bulma umudunu yitirmesinde, uzun iş arama süreleri etkili oluyor. TÜİK tanımına göre her 10 işsizden 3'ü bir yıldan fazla süredir iş bekliyor.

Bu arada eksik istihdamdakilerin sayısı son bir yılda 108 bin artarak 797 bine ulaştı. Hane halkı İş gücü Anketi kapsamında üç aylık dönemde 40 saatten az çalışanlar “ek-sik istihdam” tanımına dahil edilerek istihdamdaki nüfus içinde değerlendiriliyor. Buna göre, söz ko-

nusu dönemde bir gün bile çalışmış olan biri işsiz değil, eksik istihdamda kabul edilerek, çalışanlar sayısına ekleniyor.

2 milyon 439 bin olarak açıkladığı işsiz sayısına, çalışmaya hazır olmasına karşın iş aramaktan vazgeçen 1 milyon 720 bin kişi ile eksik istihdamda kabul edilen 797 bin kişi eklendiğinde, toplamda 4 milyon 956 bin düzeyinde bir işsiz sayısına ulaşıyor.

Bu kapsamda yer alanların sayısı geçen yılın Ağustos ayı itibariyle 4 milyon 580 bin düzeyinde gerçekleşmişti. Toplam sayıda son bir yılda yüzde 8.2 oranında 376 bin kişi-

lik artış yaşandı. İş başı yapmaya hazır olduğu halde iş bulma umudu kalmadığı için iş aramayanlar “iş gücüne dahil olmayan nüfus” yerine “iş gücü” içinde kabul edilirse, 26 milyon 668 bin kişilik bir iş gücüne ulaşıyor. Gerçek işsizler olarak da 4 milyon 956 bin kişi baz alındığında, işsizlik oranının gerçekte yüzde 18.6 olduğu ortaya çıkıyor.

Bu oran Türkiye’de işsizliğin son bir yılda 1 puan arttığını gösteriyor. Geniş tanımlı işsizlik oranı Ağustos 2007’de yüzde 17.6 düzeyinde bulunuyordu

İşgücü durumu (Ağustos)

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	68 989	69 756	43 590	44 501	25 399	25 254
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	49 317	50 087	31 521	32 332	17 796	17 755
İşgücü (000)	24 292	24 948	14 593	15 149	9 700	9 798
İstihdam (000)	22 060	22 509	12 901	13 326	9 159	9 183
İşsiz (000)	2 232	2 439	1 692	1 824	541	615
İşgücüne katılma oranı (%)	49.3	49.8	46.3	46.9	54.5	55.2
İstihdam oranı (%)	44.7	44.9	40.9	41.2	51.5	51.7
İşsizlik oranı (%)	9.2	9.8	11.6	12.0	5.6	6.3
<i>Tarım dışı işsizlik oranı (%)</i>	<i>11.9</i>	<i>12.7</i>	<i>12.0</i>	<i>12.6</i>	<i>11.8</i>	<i>13.4</i>
<i>Genç nüfusta işsizlik oranı⁽¹⁾(%)</i>	<i>19.2</i>	<i>19.1</i>	<i>23.2</i>	<i>22.6</i>	<i>13.0</i>	<i>13.1</i>
Eksik istihdam oranı (%)	2.8	3.2	2.6	2.7	3.3	3.9
<i>Genç nüfusta eksik istihdam oranı⁽¹⁾(%)</i>	<i>2.9</i>	<i>3.7</i>	<i>2.6</i>	<i>2.8</i>	<i>3.4</i>	<i>5.1</i>
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	25 024	25 140	16 928	17 183	8 097	7 956

(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus

Ekonomi devleri zorda, korkular büyüyor

Finansal piyasalarda giderek derinleşen kriz olumsuz etkisini reel ekonomiler üzerinde her geçen gün daha da artırıyor. Küresel ekonominin baş aktörleri sürekli yeni önlemler alarak krizin derinleşmesini engellemeye çalışıyor.

Geçen Ağustos ayından bu yana finansal piyasalarda giderek derinleşen kriz olumsuz etkisini reel ekonomiler üzerinde her geçen gün daha da artırıyor. ABD’nde son elde edilen işsizlik rakamları 1992 yılından buyana gözlemlenen en yüksek düzeye ulaştı ve uzun vadeli faiz hadlerinin daha da düşmesine yol açtı. Söz konusu işsizlik rakamı Amerika’da yıl başından buyana 1.2 milyondan fazla iş kaybı olduğuna ve işsizlik haddinin, son 14 yıllık dönemdeki en yüksek düzeyine, yüzde 6.5’e ulaştığına işaret ediyor. Dünyanın hemen her tarafından alınan ekonomik haber-

ler olumsuz bir görünüm ortaya koyuyor. Küresel durgunluğun ve özellikle Amerikan tüketim talebindeki daralmanın etkisiyle Japonya’nın ihracat hacminde başgösteren daralma bu ülkeyi yeniden resesyona sürükleme tehlikesi taşıyor. İsviçre Merkez Bankası ekonomide ortaya çıkan durgunluk tehlikesi üzerine faiz hadlerini beklenmedik bir biçimde 1 puan birden düşürdü. Çin’de ise yetkililer, finansal piyasalarda yaşanan krizin ihracat sektöründe çok sayıda firmanın kapanması sonucunu doğurması yüzünden, istihdam hacminde daralma yaşanacağı uyarısında bulundular.

ABD’nde FED’in gelecek ay faizleri daha da aşağı çekebileceği yolundaki beklentilerin giderek güç kazanmasıyla, iki yıl vadeli faiz hadleri yüzde 1’in altına geriledi. İngiltere’de ise bono faiz hadleri İkinci Dünya Savaşı’ndan buyana en düşük düzeyine geriledi.

Diğer taraftan yine ABD’nde 19 Kasım tarihinde açıklanan verilere göre Tüketici Fiyatları Endeksinin yüzde 1.0 oranında, aylık bazda rekor düzeyde bir düşme göstermesi, ekonomi üzerinde önemli olumsuz etkileri olacak bir deflasyonist sürecin başlayabileceği yolundaki kaygıları artırdı ve bir taraftan borsa satış baskısı doğururken, pet-

rol fiyatlarının 50 \$ /varil düzeyinin altına gerilemesinde başta gelen neden oldu.

Rusya'da Hükümet finansal piyasalarda başgösteren krizin ve yoğun sermaye çıkışının reel ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlı düzeyde tutabilmek amacıyla 20 milyar dolar tutarında bir destek programı devreye soktu ve mevduat güvence sınırlarını genişletti.

Japonya geçtiğimiz Ekim ayında beklenmeyen bir şekilde 63.9 milyar Yen (100 Yen = 1.05 dolar) tutarında ticaret açığı verdi. Ekim ayındaki Japon ticaret açığı son 28 yıllık dönemde bu ayda yaşanan ilk açığı oluşturuyor. Bu ülkenin ihracat hacmi bir taraftan başta Asya'nın geri kalan bölümü olmak üzere küresel piyasalardaki daralmadan, öte yanda ise Yen'in diğer paralara karşı değer kazanmış olmasından olumsuz biçimde etkilendi. Japonya uzun yıllar süren bir deflasyon döneminin ardından daha yeni, yeni toparlanmaya başlamıştı ve Japon Merkez Bankası faiz hadlerini 2005 yılı içerisinde iki kez artırarak yüzde 0.5'e yükseltmişti. Merkez bankası küresel krizin ekonomiyi sarsmaya başlaması ve Yen'in değer kazanması üzerine geçen ay faiz hadlerini yüzde 0.3'e çekmişti.

Küresel krizden etkilenen bir diğer önemli ekonomi olan Fransa'da ise Hükümet bazı stratejik önem taşıyan şirketlerin krizden olumsuz et-

kilenmelerini veya yabancı şirketlerce satın alınmalarını önlemek amacıyla bir Fon oluşturulmasına ve bu Fona 20 milyar Euro tutarında kaynak sağlanmasına karar verdi. Devletin desteğinde kurulacak olan bu Fon, dünyada mevcut en büyük uzun vadeli 20 yatırım fonu arasında yer alacak. Cumhurbaşkanı Sarkozy bu Fonun şirketlere başlıca iki yönden katkı sağlayacağını ifade etti [1] Fon bir taraftan bankaların kredi musluklarını kısımları ve daha seçici hale gelmeleri nedeniyle finansman sıkıntısı içine giren şirketlere yeni yatırımlar için kaynak sağlarken, öte yanda stratejik önem taşıyan kuruluşların sermaye yapılarının güçlü bir biçimde idame ettirilmesine katkı sağlayacak.

AB'nin en büyük ekonomisi Almanya da küresel finansal krizden olumsuz yönde etkilenen ülkelerin ilk sıralarında yer alıyor. Alman ekonomisi önceki üç aylık dönemde yaşadığı yüzde 0.4 oranındaki küçülmenin ardından Eylül ayında sona eren üç aylık dönemde de yüzde 0.5 oranında daralma sergiledi. Bu şekilde Almanya kabul edilen teknik tanımlama uyarınca resesyona girmiş bulunuyor. Alman ekonomisinde gözlemlenen bu daralma sonucu, 15 ülkeli Euro bölgesinin de yılın ikinci çeyreğindeki yüzde 0.2 oranındaki daralmanın ardından, üçüncü çeyrekte yüzde 0.2 oranında bir küçülme sergi-

lemesi bekleniliyor. Almanya'da iş aleminin güven duygusu da Kasım ayında son 16 yılın en düşük düzeyine gerilemiş bulunuyor. İş alemindeki 7 000 yöneticinin görüşünü yansıtan Ifo Enstitüsü gözlemlerine göre güven endeksi Ekim ayındaki 90.2 düzeyinden, Şubat 1993'ten bu yana en düşük değerine, 85.8'e düşmüş bulunuyor. [2]

Uluslararası Para Fonu IMF, ABD ve 15 ülkeli Euro Bölgesi dahil gelişmiş ekonomilerin 2009 yılında, II. Dünya savaşından buyana ilk kez eş zamanlı olarak ekonomik daralma yaşayacakları tahmininde bulunuyor. IMF tahminlerine göre Alman ekonomisi 2009 yılında yüzde 0.8 oranında daralma gösterecek. Ekonomik daralma Alman Hükümetini genişletici önlemler almaya zorladı. Angela Merkel Hükümeti 5 Kasım tarihinde 50 milyar Euro tutarında bir yatırım destek paketi üzerinde karar aldı. İki yıllık program yeni otomobil almak isteyenlere vergi muafiyetinden, binaların enerji verimliliğini arttırıcı yatırımların finansmanının desteklenmesine kadar çeşitli önlemler içeriyor. Angela Merkel halen, tüketim harcamalarının arttırılabilmesine yönelik olarak, partisi Hristiyan Demokratik Birliği tarafından gelir vergisi hadlerini indirmeye zorlanıyor. Ancak tüm bu önlemlerin Almanya'nın ekonomik büyüme motoru olan ihracatta küresel ekonomik durgunluk nede-

niyle başgösteren daralmanın olumsuz etkilerini tümüyle gidermesi olanaksız görülüyor.

ABD’nde düşük ödeme yeteneği olan kredi müşterilerine açılan subprime mortgage sektöründe başlayan ve giderek konut sektörünü ve başta iflas eden Lehman Brothers Holdings Inc. olmak üzere kreditorleri ve finans kesimini derinden etkileyerek küresel bir nitelik kazanan kriz hemen tüm dünyada merkez bankalarını faiz indirimine zorladı. Amerikan Merkez Bankası FED’in ardından Avrupa Merkez Bankası da 8 Ekim tarihinden buyana eşik faiz haddini iki kez düşürmek suretiyle yüzde 3.25’e çekti. Avrupa ekonomilerini saran ekonomik daralma karşısında Avrupa Merkez bankasının eşik faiz haddini yüzde 2.5’e düşürmesi bekleniliyor. Avrupa Birliği üye ülkeler genelinde ekonomiyi canlandırmak için 200 milyar Euro (27 üyeli Birliğin toplam GSYH’sının yüzde 1.5’i oranında) tutarında bir destek paketi üzerinde çalışma sürdürüyor. Avrupa Komisyonu başkanı Jose Manuel Barroso’ya göre genişletici bir maliye politikası iki amaca birden hizmet edecek. Sözü edilen destek paketi bir taraftan AB ekonomisini resesyondan çıkarırken öte yanda bölgenin uzun dönemli rekabet gücünü arttıracak. [3]

Finansal krizin ve ekonomik durgunluğun üstesinden gelmek üzere ABD’nde de önlemler birbiri ardına alınıyor. Amerikan Hükümeti finansal piyasalardaki krizden olumsuz yönde etkilenen ve 52 000 çalışanının iş akdini feshetme kararı alan Citigroup’a destek olma zorunluluğunu hissetti. Banka hisselerinin aşırı değer kaybederek çakılması diğer finansal kuruluşları da tehdit eden bir nitelik kazanmıştı. Banka ile Hazine yetkilileri arasında yapılan görüşmeler sonucu Hükümet Citigroup’u 306 milyar dolar tutarında bir paketle destekleyecek. Destek paketi borç vermeyi, menkul kıymet alımını ve 20 milyar dolar tutarında hisse alımını içeriyor. Federal yöneticilerle üzerinde anlaşmaya varılan yardım paketi çerçevesinde Citigroup üç yıl boyunca temettü dağıtmayacak ve üst kademe yöneticilerine sağladığı mali olanaklarda kısıntıya gidecek ve Hazinesinin onayını alacak. Citigroup’la yapılan bu anlaşma ve destek ABD Hükümetinin son üç aylık dönemde icra ettiği üçüncü şirket kurtarma operasyonunu oluşturuyor. Yaşadığı finansal kriz nedeniyle hisse senetlerinin değeri dibe vuran Citigroup’un Federal yetkililerle bir destek paketi üzerinde anlaşmaya varması, hisse senetlerinin değerinin anlaşmanın hemen erte-

sinde bir günde, 24 kasım tarihinde yüzde 66 oranında bir artışla 6.26 dolara yükselmesini sağladı. [4]

Diğer taraftan Avrupa Birliği komisyonunun bölge ekonomisini canlandırmak amacıyla 200 milyar Euro tutarında bir destek programını devreye sokma kararı almasının hemen ardından A.B.D.’nde FED, konut satın alıp sıkıntıya düşmüş olanlara, küçük işletmelere ve öğrencilere destek sağlamak amacıyla kredi piyasalarına 800 milyar Dolar tutarında finansman sağlama kararı aldı. Bu kararlar A.B.D. Merkez Bankası ülkenin hemen her kesimine, köşesine borç veren bir görünüm kazanmış oldu. Önümüzdeki aylarda FED, 600 milyar Dolar tutarında, Fannie Mae, Freddie Mac, Ginnie Mae tarafından ve Federal Konut Kredisi bankalarının konut kredisi geri ödemelerine dayalı olarak ihraç edilmiş veya desteklenmiş menkul kıymet satın alacak. Buna ek olarak FED, Amerikan Hazinesinin desteğiyle, yatırımcılara; öğrenci kredilerine, otomobil kredilerine kredi borçlarına ve küçük işletmelerin borçlarına dayalı olarak ihraç edilmiş menkul kıymetlere yatırım yapabilmeleri için 200 milyar Dolara ulaşan kaynak sağlayacak[5].

[1] Financial Times, 21 Kasım 2008, S. 3.

[2] www.bloomberg.com/apps/news?pid....

[3] Financial Times, 24 kasım 2008, S. 4.

[4] The New York Times, 24 kasım 2008, S. 1.

[5] The Wall Street Journal, 26 Kasım 2008, S.1.

Uluslararası Enerji Ajansı'na göre

Petrol fiyatlarındaki düşüş geçici

Uluslararası Enerji Ajansı, petrol sahalarındaki üretim düşüşlerinin hız kazandığını açıklayarak, petrol fiyatlarındaki düşüşün geçici olduğu öngörüsünde bulundu. Petrol talebinin toparlanmasıyla arz sıkıntısı ve yüksek petrol fiyatlarıyla yüz yüze gelinebileceği tahmin ediliyor.

Petrol sahalarındaki mevcut üretim düzeyi giderek düştükçe petrol üreticileri deniz altındaki petrol yataklarına veya daha küçük rezervli yeni petrol alanlarına yöneliyorlar. Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) tarafından 12 Kasım tarihinde yayınlanan "Dünya Enerji Görünümü 2008" raporuna göre, gelecekte sağlanabilecek toplam petrol arzı bugüne kadar tahmin edilmekte olandan daha kısıtlı olabilir. UEA bu görüşe dünya üzerinde halen üretim yapılan 800 petrol sahasını kapsayan ayrıntılı bir analiz sonucu

varmış bulunuyor. Raporun, halen petrol şirketleri yöneticileri, ekonomistler ve petrol piyasası analistlerinin birçoğu tarafından uzun dönemli petrol arzı konusunda duyulan karamsarlığı pekiştirmesi bekleniliyor. Dünya Enerji Görünümü raporunda, bir taraftan giderek yaşanan petrol sahalarındaki üretim kayıplarını kapatmak, öte yanda mevcut üretimi arttırmak için yapılması gereken yatırım tutarının, daha önceleri tahmin edilenin çok üstünde olduğu belirtiliyor. UEA'ya göre dünya genelinde, yeterli enerji kaynaklarının sağlana-

bilmesi için 2030 yılına kadar toplam 26.3 trilyon Dolar, diğer bir ifade ile yılda 1 trilyon Dolardan fazla yatırım yapılması gerekiyor. Üretim düzeyinin idamesi için yapılması gereken bu tahmini yatırım tutarı açıklaması, petrol şirketlerinin yatırım heveslerinin kırıldığı bir derin finansal kriz ortamında gelmiş bulunuyor. Son birkaç aylık dönemde petrol fiyatlarının üçte iki oranında düşerek çakılması ve küresel ekonomik kriz nedeniyle petrole olan talebin gerilemesi de şirketlerin yatırım planlarını rafa kaldırmalarının diğer önemli nedenle-

Dünyanın en büyük 10 petrol sahasında üretim düşüşleri
(Bin varil/gün)

Petrol sahası (Ülke)	Saha Keşif Yılı	En Yüksek Yıllık Üretim	2007 Yılı Üretimi
Ghawar (Suudi Arabistan)	1948	5 588 (1980)	5 100
Cantarell (Meksika)	1977	2 054 (2003)	1 675
Safaniah (Suudi Arabistan)	1951	2 128 (1998)	1 408
Rumalia R&S	1953	1 493 (1979)	1 250
Büyük Burgan (Kuveyt)	1938	2 415 (1972)	1 170
Samotlor (Rusya)	1960	3 435 (1980)	903
Ahwaz (İran)	1958	1 082 (1977)	770
Zakum (Abu Dabi BAE)	1964	795 (1998)	674
Azeri-Chirag-Güneşli (Azerbaycan)	1985	658 (2007)	658
Priobskoye (Rusya)	1982	452 (2007)	458

Kaynak: Uluslar arası Enerji Ajansı, Dünya Enerji Görünümü, 2008

rini oluşturuyor. Uluslararası Enerji Ajansı'nın Baş ekonomisti Fatih Birol "2010 yılında petrol talebi yine toparlanmaya başladığında, eğer mevcut Petrol sektöründe yeni yatırım olanakları eskiye göre daha sınırlı. Exxon Mobil Corp. ve Royal Dutch Shell PLC gibi uluslararası alanda önde gelen şirketler ulusal petrol şirketleri tarafından bu güne kadar üretim yapmakta oldukları önemli bazı petrol sahalarından çıkarılmış bulunuyorlar. Ulusal şirketlerin ise büyük çaplı yeni yatırımlar için ne kadar istekli ve finansman sahibi oldukları bilinmiyor.

Küresel ekonomik durgunluğun olumsuz etkisine rağmen UEA günümüzden 2030 yılına kadar olan

dönemde petrol talebinin yıllık ortalama yüzde 1.6 oranında artacağı tahmininde bulunuyor. Bu toplam yüzde 45 oranında bir talep artışına tekabül ediyor. 2030 yılında petrol talebinin bu günkü 85 milyon varil/gün düzeyinden, 106 milyon varil/gün düzeyine tırmanması bekleniliyor.

2006-2030 döneminde petrol talebinde beklenen artışın yarısından fazlası, hızlı bir ekonomik büyüme sergilemeleri nedeniyle Çin ve Hindistan'daki tüketim artışlarından kaynaklanacak. Enerji tüketimleri hızlı bir artış gösteren Orta-Doğu ülkeleri de sözü edilen dönemde petrol talebi artışına yüzde 11 oranında bir katkıda bulunacaklar.

Petrol piyasası konusunda UEA'nın tespit ettiği en kaygı veren eğilimlerden birisi mevcut petrol sahalarındaki üretim düşüşleri. 2007 yılında dünya çapında üretilen tüm ham petrolün üçte ikisinden fazlasını sağlamış olan petrol sahalarını kapsayan analiz sonuçlarına göre üretimdeki azalış süreci gelecek yıllarda daha da hız kazanacak ve günümüzdeki ortalama yıllık yüzde 6.7 oranından, 2030 yılında yüzde 8.6'ya yükselecek. UEA İcra başkanı Nobuo Tanaka'ya göre "2030 yılına kadar olan dönemde petrole olan talep bugünkü düzeyini korusa dahi, günlük brüt 45 milyon varillik bir üretim kapasitesinin, – Suudi Arabistan'ın bugünkü üretim kapasitesinin dört

katı – sırf mevcut sahalardaki üretim düşüşlerinin karşılanması için, 2030 yılına kadar devreye sokulması gerekecek.”

Petrol arzı konusundaki kayda değer bir sorun, giderek petrol arzının daha büyük bir bölümünün, üretim düzeyinin tepe noktasına çıkmasından sonra daha hızlı tükenme eğilimi gösteren küçük rezervli sahalardan ve deniz altı kaynaklardan elde edilecek olmasından kaynaklanıyor. Bu durum gelecekte petrol arzını arttırmak için, Brezilya, Angola ve Nijerya karasuları dolayında bulunan büyük petrol rezervlerinden, açılacak derin kuyular vasıtasıyla petrol üretimi öngören projelere bel bağlayan dünya için olumsuz bir manzara oluşturuyor.

Dünyada petrol üretiminin önemli bir bölümü az sayıdaki çok verimli sahadan elde ediliyor. Bunların bir kısmı birkaç on yılı bulan sürelerden beri üretimde bulunuyor. Ancak UEA'nın bulgularına göre dünyadaki en büyük petrol sahalarından 16'sında bu günkü üretim, bu sahaların sağladığı tepe üretim düzeyinin altına düşmüş bulunuyor. En büyük üretim kaybı yukarıdaki Tabloda da görüldüğü gibi Sibiryada bulunan Samotlor sahasında yaşanmış. Buna karşılık dünyadaki en büyük petrol sahası olan Suudi Arabistan'daki Ghawar'da üretime

geçilmiş olmasından buyana 57 yıl geçmiş olmasına rağmen, halen ulaşılan en yüksek düzeye yakın düzeyde üretim yapılabiliyor. Bu sahada üretim, mühendislerin petrol rezervlerine deniz suyu pompalaması suretiyle bu güne kadar yüksek düzeyde idame ettirilebilmiş.

Uluslararası Enerji Ajansı tarafından yürütülen araştırma sonuçlarına göre petrol üretiminin en hızlı düştüğü petrol sahası yıllık ortalama yüzde 11.5 ile Kuzey Denizi, Orta-Doğu ise yıllık ortalama yüzde 3'ün altında bir oranla mevcut petrol sahalarında üretim düşüşünün en yavaş seyrettiği bölge durumunda

Ülkemiz 2008 yılı Ocak-Eylül döneminde 58.2 milyar Dolar tutarında dış ticaret açığı verirken, cari açık 35.4 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2008 yılı ilk dokuz aylık dönemi ithalatı içinde en büyük payı 38.7 milyar Dolar ile esas itibariyle ham petrol ve türevlerini içeren ‘mineral yakıtlar, mineral yağlar’ ithalatı oluşturmuştur. Buna ek olarak yine yılın ilk üç çeyreklik döneminde birer petrol türevi olan ‘organik kimyasal ürünler’ ithalatı için 3.6 milyar Dolar ve ‘plastik ve mamulleri’ ithalatı için 7.7 milyar Dolar dış harcama yapılmıştır. Bu değerler, Türkiye eko-

nomisinde istikrarlı büyüme ve sürdürülebilir dış ödemeler dengesi idamesinin petrol fiyatlarına olan aşırı duyarlılığı açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu nedenle ekonominin petrol ve doğal gaz ithalatına olan bağımlılığını azaltmak üzere alternatif enerji kaynaklarının elverişliliğinin geliştirilmesi ve mutlaka enerji kullanım verimliliğinin her sektörde artırılması büyük önem taşımaktadır.

‘Ucuz mal’ genelde, kullanımında gerekli ve yeterli özen gösterilmeyen maldır. Türkiye'nin ve bu ülke insanının, yakın geçmiş dönemde yaşanan bol ve ucuz uluslararası likiditenin (ve yabancılara varlık satışının), aşırı değer kazanmış Türk Lirasının ve son iki yıllık döneme kadar ithal edebildiği ucuz petrolün sağladığı refah düzeyini, en azından gelecekteki orta vadeli dönemde, sürdürmesi, yeniden yakalaması olanağı bulunmamaktadır. Dış ticaret ve cari işlemler hesabı açığının (özel kesim + kamu sektörü tasarruf açığı) yeterli bir ekonomik büyüme hızı eşliğinde sürdürülebilir bir düzeye çekilmesi kaçınılmaz bir nitelik taşımaktadır. *Konuya bu açıdan yaklaşıldığında otogaz fiyatlarında son yapılan önemli orandaki indirim makro ekonomik açıdan rasyonel bir karar olarak gözükmemektedir.*

[1] The Wall Street Journal, 13 Kasım 2008, S.10.

Dünya Ekonomisi

Resesyon tedirginliği

Dünya ekonomilerini resesyon endişesi sardı. Bir çok ülkenin resesyona gireceği beklentisi borsaları düşürürken, ekonomik beklentilerin karamsarlığını artırdı. İspanya küçülürken, Çin'de büyüme düşüş gösterdi.

Uzun süreli bir küresel resesyon endişesi nedeniyle büyük borsalar son beş yılın en düşük düzeyine indi. Asya ve Avrupa piyasalarında da keskin düşüşler kaydedildi. Önümüzdeki aylar için tahminlerini küçülten FED, mali krizle mücadele amacıyla yeniden faiz indirimlerine gidilmesi gerekebileceğini belirtti.

Amerikan Merkez Bankası, gayri safi yurt içi hasılanın 2008 yılında ya aynı düzeyde kalacağı, ya da çok küçük bir yükselme göstereceği, gelecek yıl ise düşeceği tahmininde bulundu. Bu, geçmişte yapılan tahminlere göre, çok daha karamsar.

Ancak FED buna karşın, 2010 yılında ekonomik büyümenin görüleceğini düşünüyor. Banka ayrıca, yüzde 1 düzeyinde olan faiz oranlarında yeni kesintilere gidilmesinin gerekebileceği görüşünde.

Bu arada, Amerikan ekonomisinin içinde bulunduğu güç durumu gözler önüne seren yeni rakamlar da belirdi. Tüketici fiyatları rekor hızla düşerken, yeni evlerin inşasında geçmişte hiç olmadığı kadar büyük bir yavaşlama görülüyor.

Amerikan Merkez Bankasının bu karamsar değerlendirmesi, New York borsasına da yansdı. FED'in karamsar açıklaması karşısında New York'ta borsanın ana endeksi

konumundaki Dow Jones son beş yılın en düşük seviyelerine geriledi.

Çin ekonomisinde büyüme hızı finans krizinin etkisiyle üçüncü çeyrekte yüzde 9'a geriledi. Yılın 9 aylık dönemindeki büyüme oranı yüzde 9.9 olarak gerçekleşti.

Çin Ulusal İstatistik Bürosu'nun açıklamasında, üçüncü çeyrekteki yüzde 9'luk büyümenin son 5 yılın en düşük seviyesi olduğuna işaret edildi. Çin ekonomisi yılın birinci çeyreğinde yüzde 10.6, ikinci çeyrekte yüzde 10.1 ve yılın ilk yarısında yüzde 10.4 büyüdü.

İstatistik Bürosu sözcüsü Liu Şiaoçao, dünya ekonomisindeki dur-

gunluğun ve finans krizinin, uluslararası piyasada Çin mallarına yönelik talebi düşürmesinden dolayı, 2007 yılının ikinci çeyreğinden bu yana Çin ekonomisinin, büyüme hızında düşüş görüldüğünü belirtti.

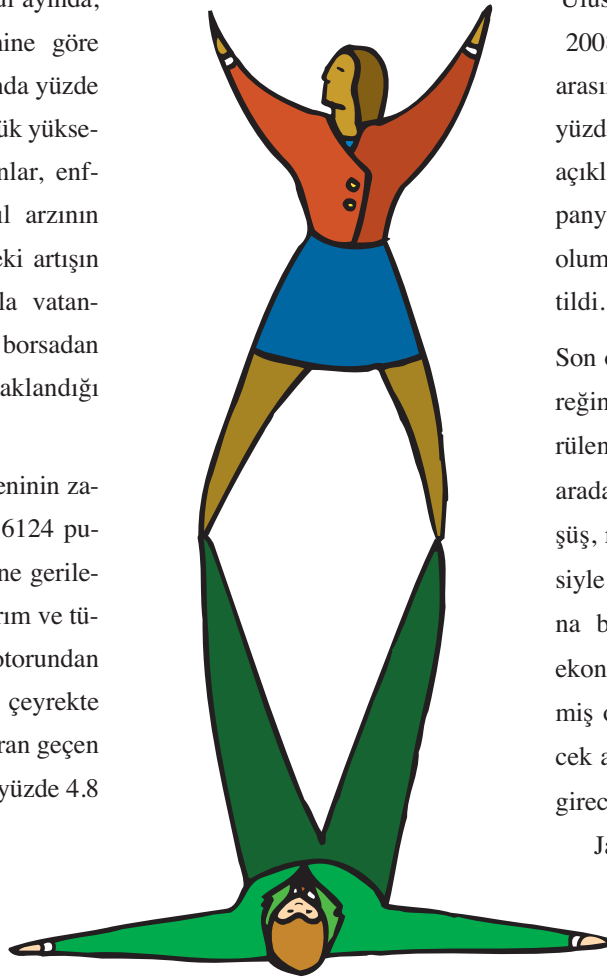
Bu arada enflasyonun önemli göstergelerinden biri olan Tüketici Fiyatı Endeksi (TÜFE) Eylül ayında, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 4.6 arttı. Şubat ayında yüzde 8,7 ile son 12 yılın en büyük yükselişini göstermişti. Uzmanlar, enflasyondaki düşüşün, tahıl arzının fazla olması ve gelirlerdeki artışın beklenenden az olmasıyla vatandaşların emlak sektörü ve borsadan uzak durmasından kaynaklandığı görüşünü savundu.

Çin borsası yatırımcı güveninin zayıflamasıyla, geçen yılki 6124 puanlık zirvenin yüzde 70'ine geriledi. Çin ekonomisinin yatırım ve tüketimle birlikte üç ana motorundan biri olan ihracat ilk üç çeyrekte yüzde 22.3 artarken, bu oran geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 4.8 düşüş gösterdi.

IMF Başkanı Strauss-Kahn, dünya ekonomisini yeniden canlandırmak

için 1.2 trilyon dolara ihtiyaç olduğunu söyledi. Kahn, ülkelerin, Gayri Safi Yurtiçi Hasılları'nın yüzde 2'sini ayırmaları halinde, 1.2 trilyon dolarlık tasarrufun sağlanabileceğini ve bu paranın, krizden üstesinden gelerek ekonomik canlanmada kullanılabileceğini söyledi.

IMF Başkanı, Fon'dan yardım isteyen ülke sayısının her geçen gün artış gösterdiğini söyledi. Kahn, küresel krizle mücadele konusunda mali destek isteyen ülkelerin sayısı artarken, kendilerinin de ilave

kaynağa ihtiyaçlarının olduğunu söyledi.

Daha önce 100 milyar dolarlık ilave kaynağa ihtiyaç duyduklarını belirten Strauss-Kahn, bugün de, yeni ilave kaynağın, bazı büyük merkez bankaları tarafından sağla-

nacağını vurguladı Uluslararası Para Fonu (IMF) önderliğinde İzlanda'ya verilecek kredi paketinin 10.2 milyar dolar tutarında olacağını belirtti.

İspanya ekonomisi yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 0.2 daraldı ve 15 yıl sonra ilk kez küçüldü. İspanya Ulusal İstatistik Enstitüsü (INE), 2008 yılı Temmuz-Eylül ayları arasındaki 3. çeyrekte ekonominin yüzde 0.2'lik küçülme yaşadığını açıkladı. Son 15 yılda ilk defa, İspanya'nın ekonomik büyümesinde olumsuz bir istatistik çıktığı belirtildi.

Son olarak 1993 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 0.3'lük küçülme görülen İspanyol ekonomisinde 15 yıl aradan sonra yeniden yaşanan düşüş, mevcut ekonomik krizin etkisiyle tüketim ve yatırımın azalmasına bağlandı. Uzmanlar, İspanyol ekonomisinin son yıllarda göstermiş olduğu kalkınma hızının gelecek aylardan itibaren yavaşlamaya gireceği ve Almanya, İtalya veya

Japonya'da olduğu gibi ekonomik durgunluk yaşanacağı görüşünde birleşiyor.

Bu arada, İspanya Merkez Bankası Direktörü Miguel Angel Fernandez Ordonez, krizin daha da büyüyebileceği uyarısında bulunarak, sosyalist Zapatero hükümetine, her şeye rağmen bütçe açığının yüzde 3 limitinin üzerine çıkarılmaması tavsiyesinde bulundu.

Enflasyon hız kesti

Kasım ayında Üretici Fiyatları Genel Endeksinde bir önceki aya göre yüzde -0,03 düşüş, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 12,08, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 12,25 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 12,56 artış gerçekleştirdi. Aylık değişim tarım sektöründe yüzde -1,0, sanayi sektöründe ise yüzde 0,19 olarak gerçekleşti. Üretici Fiyatları sonuçları sanayinin alt sektörleri bazında değerlendirildiğinde en yüksek aylık artış yüzde 10,51 ile iletişim teçhizatı imalatı alt sektöründe gerçekleşti.

Kasım ayında Tüketici Fiyatları Genel Endeksi bir önceki aya göre yüzde 0,83, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 10,52, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 10,76 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 10,31 artış gerçekleştirdi. Ana harcama grupları itibariyle biray önceye göre en yüksek artış yüzde 2,63 ile giyim ve ayakkabı grubunda yaşandı. Bir önceki yılın aynı ayına göre en yüksek artış yüzde 24,73 ile konut grubunda gerçekleşti. Endeksteiki 298 maddenin ortalama fiyatlarında artış yaşandı.

ÜFE	KASIM 2008 (2003=100)	KASIM 2007 (2003=100)
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	-0,03	0,89
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	12,08	5,78
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	12,25	5,65
12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	12,56	6,75

TÜFE	KASIM 2008 (2003=100)	KASIM 2007 (2003=100)
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,83	1,95
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	10,52	8,15
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	10,76	8,40
12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	10,31	8,86

		2008											2007
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
ÜFE	Bir önceki aya göre değişim	0,42	2,56	3,17	4,50	2,12	0,32	1,25	-2,34	-0,90	0,57	-0,03	0,15
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	0,42	3,00	6,26	11,04	13,39	13,76	15,18	12,49	11,48	12,11	12,08	5,94
TÜFE	Bir önceki aya göre değişim	0,80	1,29	0,96	1,68	1,49	-0,36	0,58	-0,24	0,45	2,60	0,83	0,22
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	0,80	2,11	3,09	4,82	6,38	6,00	6,61	6,35	6,83	9,60	10,52	8,39

Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri

Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak - Ekim (Milyon YTL)			2008 Yılı Bütçe Hedefi
	2007	2008	Artış (yüzde)	
Genel Bütçe Gelirleri	151.857	170.977	12.5	199.410
Vergi Gelirleri	129.833	140.321	13.3	171.206
Gelir, Kar ve Ser. Kazanç üzerinden Alınan Vergiler	37.912	44.272	16.7	52.600
Gelir Vergisi	28.110	31.806	13.1	38.100
Gelir Vergisi Tevkifatı	25.697	28.958	12.6	35.141
Kurumlar Vergisi	9.802	12.465	27.1	14.500
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	9.654	11.763	21.8	14.264
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	3.334	3.810	14.2	4.029
Motorlu Taşıtlar Vergisi	3.248	3.714	14.3	3.877
Dahilde Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	52.040	56.478	8.52	71.382
Dahilde Alınan KDV	13.966	14.267	2.15	17.652
Özel Tüketim Vergisi	31.711	35.015	10.4	44.719
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergileri	2.616	3.063	17.0	3.976
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	23.657	28.218	19.2	33.502
İthalde Alınan KDV	21.586	25.811	19.8	30.500
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	7.174	6.662	-7.13	8.978
Harcamalar	168.213	180.655	7.39	222.553

EKONOMİK VERİLER

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
GSYH (Cari fiyatlarla milyon YTL)	856.387	758.391	648.932	559.033	454.781	350.476
GSYH (milyon/dolar)	658.786	526.429	481.497	390.387	304.901	230.494
GSYH (Değişim Hızı sabit fiyatlarla %)	4.5	6.9	8.4	9.4	5.3	6.2
Kişi başına GSMH (ABD Doları)	9.333	6.477	5.008	4.172	3.383	2.598
Üretim Endeksi	145.0	137.6	130.0	123.4	112.4	103.3
Toplam İhracat (milyon/dolar)	107.213	85.535	73.476	63.167	47.253	36.059
Toplam ithalat (milyon/dolar)	170.057	139.576	116.774	97.540	69.340	51.554
Dış Ticaret Dengesi (milyon/dolar)	-62.844	-54.041	-43.298	-34.373	-22.087	-15.495
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	63.0	61.3	62.9	64.8	68.1	69.9
İşsizlik Oranı (%)	11.0	9.9	10.3	10.3	10.5	10.6
Kamu Net Borç Stoku (milyon YTL)	248.974	259.527	270.617	274.456	250.841	215.680
İç Borç Stoku (milyon YTL)	255.310	251.470	244.782	224.483	194.387	149.870
Dış Borç Stoku (milyon/dolar)	247.200	205.548	168.716	160.760	144.266	129.671
Merkezi Yönetim Borç Stoku (milyar/dolar)	286.3	245.5	247.1	235.8	202.6	148.5
Cari İşlemler Dengesi (milyon/dolar)	-37.996	-32.193	-22.604	-15.559	-8.036	-1.519

(Bin YTL)	2008		2007		2006
	14 Kasım	7 Kasım	28 Aralık	16 Kasım	29 Aralık
Emisyon	33.439.311	32.687.662	27.943.811	27.150.921	23.048.304
Para Arzı					
- M1	84.262.072	82.794.310	77.674.822	73.751.134	42.624.107
- M2	425.413.652	415.184.705	345.028.428	336.147.786	182.101.091
- M3	451657.413	441.117.351	370.077.665	363.379.672	191.489.106
Yurtiçi Kaynaklı YTL Mevduat	257.803.278	253.030.927	209.845.693	204.252.064	168.858.028
- Vadeli Tasarruf	177.893.303	176.370.170	144.025.106	141.120.183	116.860.397
- Vadesiz Tasarruf	15.951.443	15.670.674	13.502.656	13.561.426	11.889.211
- Vadeli Ticari	37.784.970	37.486.945	27.046.729	26.565.405	22.616.587
- Vadesiz Ticari	11.255.029	10.557.005	13.150.172	10.263.648	8.948.002
- Resmi Mevduat	14.918.833	12.946.133	12.121.030	12.741.402	8.543.831
Kredi Stoku	282.280.499	281.068.242	222.832.596	215.749.844	174.353.503
- Tüm Banka Kredileri	282.280.499	281.068.242	222.832.596	215.749.844	174.353.503
- M.B. Kredileri	0	0	0	0	0
Bank. El. Tah. ve Bono	169.875.847	167.874.092	148.075.355	149.724.766	140.748.782

Mevzuat Değişiklikleri

- 01.11.2008** - Gümrük Vergisi Askıya Alınması ve Avrupa Birliği Tarafından Tarife Kontenjanı Açılması Planlanan Ürünlere İlişkin Tebliğ (İthalat: 2008/27)
- Seri: V, No: 68 Sayılı Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 106)
- 04.11.2008** - Özel Tüketim Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 16)
- 08.11.2008** - Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği
- Para Piyasası Nakit İşlemleri Aracılığı ile Sağlanacak Finansman Hakkında Yönetmelik
- 10.11.2008** - (Mükerrer) 5807 Organize Sanayi Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- 12.11.2008** - 2008/14247 Muhasebe Yetkililerinin Eğitimi, Sertifika Verilmesi ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Yabancı Sermayeli Şirketlerin Taşınmaz Edinimine İlişkin Yönetmelik
 - Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 14.11.2008** - 2008/14266 Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot ve Kimyevi Gübre İçin Çiftçilere 2009 Yılında Alan Bazlı Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Karar
- 2008/14267 Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Katılım Desteğine Dair Karar
- 18.11.2008** - Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik
- 20.11.2008** - Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 3)
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 387)
- 21.11.2008** - Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 22.11.2008** - 5811 Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun
- Özel Tüketim Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 17)
- 23.11.2008** - Aylık Prim ve Hizmet Belgesinin Sosyal Güvenlik Kurumuna Verilmesine ve Primlerin Ödenme Sürelerine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ
- 25.11.2008** - 5810 Serbest Bölgeler Kanunu ile Gümrük Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- Döner Sermayeli İşletmeler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik
- 28.11.2008** - Tahsilat Genel Tebliği Seri: B Sıra No: 5
- Türkiye Muhasebe Standartları Kuruluna Ait Tebliğler (No: 107-123)

Vergi Takvimi

- 01.12.2008**
- Ekim 2008 Dönemine Ait Haberleşme Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Veraset ve İntikal Vergisi 2. Taksit Ödemesi
 - 2008 Yılı Çevre Temizlik Vergisinin (İşyeri ve Diğer Şekilde Kullanılan Binalar ile Su İhtiyacını Belediyece Tesisi Edilmiş Su Şebekesi Haricinden Karşılamanın İçin) 2. Taksit Ödemesi
 - 2008 Yılı Emlak Vergisi 2. Taksit Ödemesi
 - SSK (Ekim 2008) Sigorta Primlerinin Ödemesi
 - Bağ-Kur Sigortalılarının Kasım 2008 Sigorta Primi ve Sağlık Sigorta Primlerinin Ödemesi
 - Yıllık Gelir Vergisi Beyannamelerinde, Toplam Gelir İçindeki Zirai Kazançları % 75 ve Daha Yüksek Oranda Olanlar İçin 1. Taksit Ödemesi
- 12.12.2008**
- Kasım 2008 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödemesi
- 15.12.2008**
- 16-30 Kasım Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - 16-30 Kasım Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Kolalı Gazoz, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamullerine İlişkin Özel Tüketim Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin Özel Tüketim Vergisinin (Tescile Tabi Olmayanlar) Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Özel İletişim Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi Bildirimi ve Ödemesi
- 22.12.2008**
- Kasım 2008 Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin EK:4 No.lu ÖTV Bildirim Formu
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Kolalı Gazozlara İlişkin EK:7 No.lu ÖTV Bildirim Formu
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Alkollü İçecekler İlişkin EK:8 No.lu ÖTV Bildirim Formu
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Tütün Mamullerine İlişkin EK:9 No.lu ÖTV Bildirim Formu
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallarına İlişkin EK:10 No.lu ÖTV Bildirim Formu
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Yarışma ve Çekilişlerle Futbol Müsabakalarına ve At Yarışlarına Ait Müşterek Bahislerle İlgili İntikal Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Şans Oyunları Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait İlan ve Reklam Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Müşterek Bahislere İlişkin Eğlence Vergisinin Beyanı ve Ödemesi ile Diğer Eğlence Vergilerine İlişkin Eğlence Vergisinin Ödenmesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Yangın Sigortası Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
- 23.12.2008**
- Kasım 2008 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajının Muhtasar Beyanname ile Beyanı
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Kurumlar Vergisi Stopajının Muhtasar Beyanname ile Beyanı
 - Kasım 2008 Dönemine Ait İstihkaktan Kesinti Suretiyle Tahsil Edilen Damga Vergisi ile Sürekli Mükellefiyeti Bulunanlar İçin Makbuz Karşılığı Ödenmesi Gereken Damga Vergisinin Beyanı
- 24.12.2008**
- Kasım 2008 Dönemine Ait Katma Değer Vergisinin Beyanı
 - 1-15 Aralık Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödemesi
- 25.12.2008**
- 1-15 Aralık Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
- 26.12.2008**
- Kasım 2008 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajının Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Kurumlar Vergisi Stopajının Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait İstihkaktan Kesinti Suretiyle Tahsil Edilen Damga Vergisi ile Sürekli Mükellefiyeti Bulunanlar İçin Makbuz Karşılığı Ödenmesi Gereken Damga Vergisinin Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Katma Değer Vergisinin Ödemesi
- 31.12.2008**
- Yıllık Gelir Vergisi Beyannamelerinde, Toplam Gelir İçindeki Zirai Kazançları % 75 ve Daha Yüksek Oranda Olanlar İçin 2. Taksit Ödemesi
 - Kasım 2008 Dönemine Ait Haberleşme Vergisinin Beyanı ve Ödemesi
 - 2009 Yılında Kullanılacak Olan Yasal Defterlere İlişkin Açılış Tasdiki
 - SSK (Kasım 2008) Sigorta Primlerinin Ödemesi
 - Bağ-Kur Sigortalılarının Aralık 2008 Sigorta Primi ve Sağlık Sigorta Primlerinin Ödemesi

**Kasım 2008
Kronoloji**

- 01 Kasım** Botaş doğalgaza konutta yüzde 22.5, sanayide yüzde 22'lik zam yaptı.
- 02 Kasım** Rusya'da buluşan Azerbaycan lideri Aliyev ve Ermenistan lideri Sarkisyan sorunları savaştan çözmek üzere deklarasyon imzaladı.
- 03 Kasım** Avrupa Birliği tarafından hazırlanan raporda 2009 yılında Türk ekonomisinde durgunluğun kaçınılmaz olduğu mesajı verildi.
- 04 Kasım** RTÜK Başkanı Akman'ın katıldığı Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu'nda kavga çıktı. AKP'li Karapaşaoğlu, küfür ederek CHP'lilerin üzerine yürüdü.
- 05 Kasım** ABD'nin 44. başkanı olan Obama, oyların yüzde 52'sini aldı.
- 06 Kasım** Türkiye tarihinde ilk kez cezaevlerinde yatan tutuklu ve hükümlü sayısı 100 bini geçti.
- 07 Kasım** AKP Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat parti yönetimindeki görevlerinden istifa etti.
- 08 Kasım** GSM abonelerinin numara taşımasına imkan veren düzenleme uygulamaya girdi.
- 09 Kasım** Ankara'da Alevi taleplerinin dile getirildiği mitinge 50 bin kişi katıldı.
- 10 Kasım** Büyümenin öncü göstergesi sanayi üretimi Eylül ayında yüzde 5.5 geriledi.
- 11 Kasım** Kurtuluş Savaşı'na katılan son gazi Albay Şekip Birgöl 110 yaşında hayatını kaybetti.
- 12 Kasım** Hrant Dink'in önceden istihbarat alınmasına rağmen jandarma ve polis ihmal sonucu öldürüldüğü, Başbakanlık Teftiş Kurulu tarafından da tespit edildi.
- 13 Kasım** OECD, Türkiye'nin de aralarında yer aldığı 30 ülkenin resesyona girdiğini saptayan rapor yayınladı.
- 14 Kasım** Hindistan'ın uzaya fırlattığı uzay aracı Chandrayaan-1 Ay'a inmeyi başardı.
- 15 Kasım** Dünya ekonomisinin yüzde 85'ini, dünya nüfusunun üçte ikisini temsil eden 20 ülkenin liderleri, krize çözüm için bir araya geldi.
- 16 Kasım** IMF Başkanı Strauss - Kahn, Türkiye'nin sermaye akışının durmasından olumsuz etkilendiğini belirterek, yakında bir anlaşma bekliyordum dedi.
- 17 Kasım** TÜİK, Türkiye genelinde işsiz sayısının, geçen yılın aynı dönemine göre 207 bin kişi artarak 2 milyon 439 bin kişiye yükseldiğini açıkladı.
- 18 Kasım** İMKB 23 bin 495 puana düştü, dolar 1.675 YTL'ye çıktı.
- 19 Kasım** Ağrı'da güvenlik güçleriyle PKK'lılar arasında çıkan çatışmada biri binbaşı, üç asker şehit oldu.
- 20 Kasım** Başbakan Erdoğan Hindistan'a giderken uçakta, ekonomiyi rahatlatmak için bir paket hazırladıklarını açıkladı.
- 21 Kasım** Son üç haftada 30 bin kişinin işini kaybettiği için işsizlik fonuna başvurduğu açıklandı.
- 22 Kasım** Lodos, Marmara ve Ege'yi vurdu, Karaköy İşkalesi battı.
- 23 Kasım** IMF Başekonomisti Olivier Blanchard küresel mali krizin daha da kötüleşeceğini söyledi.
- 24 Kasım** ABD yönetimi Citibank için 306 milyar dolarlık kurtarma paketini devreye soktu.
- 25 Kasım** ABD Merkez Bankası sokaktaki vatandaşlara yönelik 800 milyar dolarlık yeni bir paket daha açıkladı.
- 26 Kasım** MASAK, Almanya'daki Deniz Feneri yolsuzluğunun asıl faili olarak gösterilen RTÜK Başkanı Akman'ın da aralarında bulunduğu 6 kişinin servetini incelemeye aldı.
- 27 Kasım** Hindistan'ın Bombay kentinde aralarında turistik iki büyük otelinde bulunduğu 10 ayrı hedefe saldıran teröristler, 125 kişiyi öldürdü. PKK'lı teröristler İskenderun'da kontrol yapan trafik ekibine ateş açtı, 2 polis şehit oldu, biri çocuk 4 kişi yaralandı.
- 28 Kasım** Üçüncü nesil mobil iletişim şebekesi için düzenlenen ihalede 969 milyon euro gelir elde edildi.
- 29 Kasım** DİSK ve KESK'in krizin bedelini ödemeyeceğiz mesajıyla Ankara'da düzenlediği mitinge 50 bini aşkın kişi katıldı.
- 30 Kasım** Başbakan Erdoğan, kriz tepe noktasına ulaşmış ve inişe geçmiştir dedi